

บทที่ 5

สังคมโลกครั้งที่สอง : หลักพันธ์รือ ?

การที่สถาลินประภาคแผนพัฒนาเศรษฐกิจห้าปีฉบับแรกในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1928 โดยมุ่งแก้ปัญหาเกษตรกรรมด้วยการริเริ่มระบบนาารวม (Collectivization) และมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมหนักนั้น ได้ทำให้รัสเซียทุ่มเทให้ความสนใจแก่การพัฒนาประเทศหนึ่งอื่นได้จนดูประหนึ่งละเลยโลกภายนอกไปชั่วขณะ

แต่การบึงบังคับโดยผลการให้ชาติพัฒนาตามเป้าหมาย เมื่อนี้การใช้กรรมวิธีรุนแรง มีส่วนนั้นกอนฐานอ่อนไหวของความมั่นคงตัวมีใช้หนอย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการการนาารวมได้สร้างความเดือดร้อนและความไม่พอใจแก่ชาวนามาก ได้มีการก่อวินาศกรรม ทำลายทรัพย์สิน และมีการจลาจลเกิดขึ้นทั่วไป ระบบเศรษฐกิจปีบ้านปีวนวนเรือก นับได้ว่าเป็นความล้มเหลวในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจที่ปรากฏเด่นชัดยิ่งใน ค.ศ. 1932

ความล้มเหลวและความระส่ำระสายภายในก่อเกิดปฏิกริยาตอบโต้จากฝ่ายปฏิปักษ์ ทางการเมืองและจากฝ่ายประชาชนทั่วไป อีกทั้งซ้ำเติมด้วยความล้มเหลวทางการทูต อังกฤษ ประกาศตัดความสัมพันธ์กับรัสเซียใน ค.ศ. 1927 และเยอรมนีเริ่มถอนอิฐป้ายพันธมิตร สปีริตโลโคาร์โนกำลังพุ่งถึงขีดสุดในยุโรป ซึ่งหมายลึงความหวังของรัสเซียที่จะดึงเยอรมันมาผูกมัดกับตนด้วยสปีริตราพาโลได้ถลายลงด้วย ข่าวการคอมมิวนิสต์หัวโลกก่อญี่ปุ่นภาวะล้มลุกคลุกคลาน ความล้มเหลวในการดำเนินนโยบายปฏิวัติโลกปรากฏเด่นชัดในกรณีของจีน

รัสเซียเต็มไปด้วยความคับแค้นใจเยอรมัน หวั่นระแวงจักรวรรดินิยมตะวันตก และหวั่นความรู้สึกโกรธแค้นเจ็บอาชากับการที่ยุโรปส่วนใหญ่ตระบัดมิตร¹ แต่รัสเซียก็มิอาจแสดงตนเป็นปฏิปักษ์ตองโดยยุโรปอย่างเปิดเผยได้ ด้วยรัสเซียยังจำเป็นต้องพึ่งพาความเชี่ยวชาญทางสาขาวิชาการต่าง ๆ และการลงทุนของชาติวันตก เป็นการพึ่งพาญูโรปเพื่อช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของตน เพราะฉะนั้น การค้าจึงยังดำเนินต่อไปไม่ขาดระยะ แม้ความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียกับตะวันตกจะเสื่อมทรามลง ในขณะเดียวกันรัสเซียก็มิได้หยุดยั้งที่จะสืบราชการกรรมรัฐต่าง ๆ ในยุโรป ตลอดจนเข้าแทรกแซงเมื่อโอกาสอำนวย

¹ Kennan, Russia and the West, p. 265

ภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจและความไม่พอใจของประชาชนต่อระบบคอมมิวนิสต์ และปฏิกริยาตอบโต้จากฝ่ายปฏิปักษ์ทางการเมือง ตลอดจนภัยคุกคามที่ปราบปรามเด่นชัดในตะวันออกไกล (อิทธิพลญี่ปุ่นในจีนภาคเหนือโดยเฉพาะที่แมนจูเรีย) ล้วนเป็นปัจจัยผลักดันให้รัสเซียต้องต่อต่อต่อรองและจำต้องเลือกดำเนินนโยบายไฟสันติภาพและมิตรภาพต่อโลกภายนอก เพื่ออำนวยจังหวะโอกาสแก่การพัฒนาประเทศ นอกจากนั้น รัสเซียโหมโฆษณาชวนเชื่อใจตนตีภัยภายนอกเพื่อให้ประชาชนมีความรักชาติต่อต้านภัยภายนอก และมีมานะอดทนในการพัฒนาชาติให้เจริญมั่งคั่งก่อปรัชญาพลกำลังและยานุภาพ² ในขณะเดียวกัน การปิดประเทศก็เป็นวิธีอับพรำมไว้ให้โลกภายนอกล่วงรู้ถึงภารกิจอ่อนแอบภายใน

นับแต่ ก.ศ. 1929 สถานการณ์โลกทวีความตึงเครียดด้วยเหตุเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก (World Economic Depression) สถาเดินได้เพียรชี้ให้รัสเซียเห็นว่า โลกนายทุนกำลังเผชิญภาวะหมุนเวียนเป็นวัฏจักร (Cycle) ของการแก่งแย่งอำนาจผลประโยชน์จนก่อเกิดสงครามกันเอง อันนำไปสู่การปฏิวัติในบันปลายดังเช่นอุทาหรณ์ของสหภาพโลกครั้งที่ 1 และรัสเซียกำลังเผชิญภัยการแทรกแซงทางทหารโดยฝ่ายจักรวรรดินิยมตะวันตก รัสเซียกำลังถูกแฉล้อมด้วยอิรakashtrūที่ทรงพลัง ความไม่มั่นคงของโลกนายทุนอันสืบเนื่องมาจากการเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก จะมีผลกระทบกระเทือนต่อโลกนายทุน และส่งผลสะท้อนสู่รัสเซียอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในขณะเดียวกัน ท่านกล่าวภาวะเศรษฐกิจตกต่ำซึ่งເອີ້ນວ່າ “โลกนายทุน” องค์การโคมินเทอร์นได้โหนธรรค์ปฏิวัติโลกและทำลายศรัทธาในระบบประชาธิ³ ไทย องค์การดังกล่าวอ้ำพรุงความอ่อนกำลังของรัสเซียได้ดีมีไชน้อย ในแห่งที่นาท่องค์การนี้โดยเนื้อแท้คือบทบาทก้าวร้าวอย่างเงิน ๆ อยู่ในทึ่งของรัสเซีย และบทบาทของค์การนี้ดึงความสนใจของโลกจากภารกิจความเดือดร้อนภายในรัสเซียไปสู่ดูที่เกิดเหตุปั่นป่วนนั้น

เพื่อแสดงความจริงใจว่าไฟสันติภาพ รัสเซียได้เข้าร่วมกับยูโรปในการสถาปนาสันติภาพ ความมั่นคง เริ่มด้วยการเข้าประชุมลดอาวุธในเดือนกุมภาพันธ์ ก.ศ. 1932 ที่เจนัว การเจรจาลดอาวุธนั้นเป็นการดำเนินตามเจตจำนงของสันนิบาตชาติ และตามความประณญาที่ปราบปรามนับแต่ครั้งประชุมสันติภาพ ณ พระราชวังแวร์ชาเยสแห่งปี ก.ศ. 1919 การเจรจาล้มเหลว เพราะไม่มีฝ่ายใดสามารถไว้วางใจในความบริสุทธิ์ใจตั้งใจจริงของอีกฝ่าย แต่ละฝ่ายไม่รู้สึกไว้ว่าตนจะมีความมั่นคงโดยตลอดได้ถ้าปราศจากกำลังอาวุธ อีกทั้งภัยลัทธินาซีที่กำลังก่อตัวขึ้นในเยอรมนีได้ห่วยยิ่งให้หลายฝ่ายไม่เห็นควรที่จะลดอาวุธโดยตลอด นอกจากนั้น ชาติที่เข้าร่วมประชุมมีจุดประสงค์และวิธีการลดอาวุธแตกต่างกัน ฝรั่งเศสต้องการกีดขวางเยอรมนี

²Kennan, Soviet Foreign Policy, p. 79.

มิให้เสริมสร้างกำลัง เยอรมนีเรียกร้องให้มีการสำรองฐานะกำลังทหารโดยฐานะเสมอภาคกัน รุสเซียเรียกร้องให้ทุกฝ่ายลดอาวุธโดยสันเชิงหมวด เป็นต้น ในเดือนกันยายน การประชุมมาถึงจุดหยุดชะงักลง เมื่อยุโรปนิ่งนอนตัว ฝรั่งเศสจึงยอมจำนนต่อข้อเรียกร้องของเยอรมนี แต่การที่เยอรมนีเข้าประชุมใหม่ในเดือนธันวาคมนั้น นับว่าสายเกินแก้เสียแล้ว เมื่องจาก ปีต่อมา ช่วงข้ามเดือนในเดือนมกราคม ก.ศ. 1933 รัฐบาลสาธารณรัฐเยอรมันผู้มีนโยบายให้ความร่วมมือกับยูโรปได้สั่นสุดอำนาจลง ลัทธินาซีภายใต้การนำของนายอดอร์ฟ อิตเลอร์ ได้ก้าวขึ้นมา แทนที่ตามวิถีทางการเลือกตั้ง รัฐบาลใหม่ได้ประกาศเขตอำนาจที่จะฉีกสนธิสัญญาแวร์ชาญส์ และได้ถอนตัวออกจาก การประชุมลดอาวุธในเดือนตุลาคม และลาออกจากสันนิบาตชาติ รุสเซียมีทรรศนะอย่างไรต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวงการเมืองระดับโลกเช่นนี้?

เยอรมนีและลัทธินาซี

อันที่จริงลัทธินาซีเองมิที่มาและความบันดาลใจจากลัทธิฟاشิสม์ (Fascism) ซึ่ง ரาดาดอยู่ในอิตาลีหลังสหกรรมโลกเป็นต้นมา วงการเมืองอิตาลีอียงห้าย นายเบนิโต มุสโซลินี (Benito Mussolini) ผู้เคยแพร่ลัทธิฟاشิสม์ได้เสริมสร้างกำลังอำนาจทางการเมือง จนได้เข้าร่วมในการตั้งรัฐบาลผสมใน ก.ศ. 1922 ครั้นถึง ก.ศ. 1928 มุสโซลินีได้ดำเนินการปกครองโดยใช้ อำนาจเด็ดขาดเบ็ดเสร็จ (Totalitarian Rule) แบบอย่างการปกครองตั้งกล่าวเริ่มที่ให้ชาวเยอรมนี สนใจมากขึ้นตามลำดับ จนท้ายสุดในเดือนเมษายน ก.ศ. 1933 นายอดอร์ฟ อิตเลอร์ ผู้นำ พรรคราชติสังคมนิยม (National Socialist Party) ได้รับการเลือกตั้งให้ขึ้นตั้งรัฐบาลปกครองประเทศ เยอรมนี

ในทรรศนะของรุสเซีย ลัทธินาซีที่อิตเลอร์ประกาศเผยแพร่นั้น โดยเนื้อแท้แล้ว รุสเซียเองมีความพอดีอยู่มิใช่น้อย ลัทธินาซีได้แทนที่รัฐบาลระบบประชาธิปไตยชุดเก่า ซึ่งดำเนินนโยบายเป็นมิตรไมตรีกับเยอรมัน เอียงอยู่ฝ่ายพันธมิตร อิตเลอร์ได้ทำลายระบบของประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐ (Weimar Republic) ตามความประดิษฐาของรุสเซีย ถึงกระนั้น ก็มีข้อควร สังเกตว่า ทำมกกลางความปั่นป่วนทางสถานการณ์ทางการเมือง สถาลินมีได้จวยโอกาสทางการ ขบวนการคอมมิวนิสต์เยอรมันให้ลูกอ้อกจากการร้ายเพื่อยืดอำนาจและสถาลินเองก็มีได้แนะนำ ให้ขบวนการคอมมิวนิสต์เยอรมันสร้างแนวร่วม (United Front) กับฝ่ายรัฐบาลเดิมของเยอรมัน เพื่อต่อต้านลัทธินาซีซึ่งมีลักษณะโดยเนื้อแท้ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ทั้ง ๆ ที่ในระยะนั้น ขบวนการคอมมิวนิสต์มีผู้ร่วมการเกื้อหน้องล้านคน³ มีผู้ตั้งข้อสงสัยเป็นอันมากว่า ที่สถาลิน มีได้บังการคอมมิวนิสต์เยอรมันสร้างแนวร่วมกับรัฐบาลเดิมนั้น เป็นเพราะสถาลินตอบอด

³Kennan, op., cit., p. 275

สนิมดูมต่อภัยนตรายของลัทธินาชี หรือเป็นพระศาลาลินมีแผนการณ์ล้าลึกซ่อนเมื่องกล
ประการได้อยู่เบื้องหลัง ทั้งนี้ มีผู้ยืนยันว่าสถาลินมีเจตนาส่งเสริมลัทธินาชี ดังเห็นได้จากการ
ที่ต่อมา อิตเลอร์กับสถาลินได้ร่วมกันทำสนธิสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกัน (Non-Aggression Pact) ใน ก.ศ. 1939 อีกทั้งเมื่ออิตเลอร์ขึ้นมาอ่านจาร์ก์ไม่ประกฎว่าสถาลินมีปฏิกริยาต่อต้าน
ขัดขวางแต่อย่างใด เหตุใดสถาลินจึงมีท่าที่เฉยเมยต่อลัทธินาชี? ถ้าสถาลินต่อต้านลัทธินาชี
และยืนยอมให้ขบวนการคอมมิวนิสต์เยอรมันสร้างแนวร่วมกับพรรครสส.ก. ที่เป็นการ
ยอมรับแนวหลักการเดิมของทร็อตสกี (คู่แข่งเดิมของสถาลิน) สถาลินจะยืนยอมรับแนวหลักการ
ทร็อตสกีได้อย่างไร⁴ สถาลินก็เข่นเดียวกับการเมืองเยอรมันส่วนใหญ่ซึ่งคาดคะเนว่า อิตเลอร์
คงไม่อยู่ในอำนาจนานนัก เพราะมีฝ่ายปฏิปักษ์ที่สำคัญยิ่ง คือ ฝ่ายอนุรักษ์นิยม บรรดานัก
สังคมนิยมและบรรดาคอมมิวนิสต์ ซึ่งล้วนแต่คืออยังหวาไหวะที่จะล้มล้างอำนาจอิตเลอร์
ในเร็วัน โดยทรรศนะดังกล่าว สถาลินจึงอาจจะมีได้คาดหรือถือว่ารัฐบาลอิตเลอร์จะเป็นภัย
อันตรายใหญ่หลวงจริงจังต่อรัสเซีย ยิ่งกว่านั้น ถ้าจะได้พิจารณาภัยในแง่ของอุดมการณ์ สถาลิน
ถือว่าลัทธินาชีก็ได้ ลัทธินาชีฟซช์สม์ก็ได้ ล้วนเป็นอุดมการณ์ที่พัฒนามาจากลัทธิทุนนิยม และ
แสดงให้เห็นว่า ลัทธิเหล่านี้ล้วนเป็นผลมาจากการพัฒนาการขั้นสุดท้ายของลัทธิทุนนิยม
อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ลัทธินาชีหรือลัทธิฟซช์สม์ จึงเป็นอุดมการณ์ประเภทหนึ่งของลัทธิทุน-
นิยม ลัทธินาชีและลัทธิฟซช์สม์ล้วนทำลายล้างลัทธิประชาธิปไตย ปูทางไปสู่การปฏิวัติโดย
กรรมการ ผันแปรรัฐนั้นสังคมนั้น ๆ ให้เป็นคอมมิวนิสต์ อนาคตของขบวนการคอมมิวนิสต์
เยอรมันจึงต้องดำเนินไปบนเส้นทางแห่งการปฏิวัติเยอรมันตามลั่นขั้นตอนโดยขั้นมือฝ่าย
นาชีให้ล้มล้างระบอบทางการชาติป์โดยก่อน

ในฤดูใบไม้ร่วงของปี 1933 อิตเลอร์ได้ยกเลิกความร่วมมือทางทหารกับรัสเซีย
โดยเริ่มปิดโรงงานผลิตอาวุธเยอรมันในรัสเซีย เริ่งตัวบรรดาผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษาทาง
ทหารกลับประเทศ ต่อจากนั้น อิตเลอร์ได้เสริมสร้างกำลังแสนധนุภาคอย่างเปิดเผย ความ
สัมพันธ์ระหว่างเยอรมันกับรัสเซียได้เปลี่ยนโฉมหน้าไปทั้งหมดโดยพฤติกรรมของอิตเลอร์
ในขั้นต่อมา คือใน ก.ศ. 1934 อิตเลอร์ได้เริ่มประกลึงดินแดนอุเครนว่าเป็นดินแดนที่ชาว
เยอรมันควรเข้าไปตั้งหลักแหล่งอยู่อาศัย (Living space) และก่อความวิตกแก่รัสเซียยิ่งขึ้น ด้วย
การลงนามร่วมกับไปแลนด์ในสนธิสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกันในเดือนมกราคม ก.ศ. 1934
พุตติกรรมเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นเด่นชัดว่า อิตเลอร์ไม่สนใจที่จะดำรงรักษาสัมพันธภาพ
แน่นแฟ้นกับรัสเซียตามสปีริตราพาໄโล อีกทั้งการตกลงปันส่วนผลประโยชน์ทางดินแดนระหว่าง

⁴ Blam. pp 193-195

โปแลนด์กับเยอรมันยื่อมีผลผลกระทบทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่องถึงรัสเซีย รัสเซียตัดกับเยอรมันไปแลนด์จะขึ้นของยกถนนไปแลนด์ (Polish Corridor) คืนให้แก่เยอรมันเพื่อแลกเปลี่ยนกับการที่เยอรมันจะส่งเสริมให้โปแลนด์ล่วงถ้ำพร้อมแคนเดนเข้าครอบครองอูเครนของรัสเซีย

ภัยตะวันออก : จักรวรรดินิยมญี่ปุ่น

ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกมีได้มีผลเพียงส่งเสริมให้ญี่ปุ่นผ่อนปรนต่อเยอรมัน และส่งเสริมโดยปริยายให้ชีตเลอร์กรองอำนาจในเยอรมันเท่านั้น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำยังมีผลกระทบกระเทือนอย่างรุนแรงต่อประเทศหนึ่งในเอเชียคือ ญี่ปุ่น

นับแต่ ก.ศ. 1928 รัสเซียได้จับตามองความเคลื่อนไหวของญี่ปุ่นในแมนจูเรียด้วยความหวาดวิตก เนื่องจาก ทางรัสเซียขึ้นเรียดแล่นตัดฝ่านแม่น้ำเจริญไปสู่ลาติวอสตอก เมืองท่าสำคัญที่สุดของรัสเซียทางชายฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก รัสเซียได้ดำเนินการยั่วบุหรี่ญี่ปุ่น มุ่งหันกระนองปืนออกห่างจากพร้อมแคนเดนรัสเซีย โดยให้หันปลายกระนองปืนไปสู่จีน ในขณะเดียวกัน รัสเซียก็แสดงที่ท่าพร้อมที่จะช่วยจีนต่อต้านญี่ปุ่น ทราบได้ที่ญี่ปุ่นมีความเป็นปฏิปักษ์ลึกลับขึ้นใช้อาวุธประหัตประหารกับจีน ทราบนั้นญี่ปุ่นจะไม่มีโอกาสก่อศึกกระหนานข้างด้วยการเป็นปฏิปักษ์ล่วงถ้ำเดินแคนไชนีเรียของรัสเซีย อีกทั้งการประหัตประหารกันจะทำลายภัยญี่ปุ่นและทำลายจีนให้อ่อนกำลัง เปิดโอกาสให้รัสเซียเข้าเก็บเกี่ยวอำนาจผลประโยชน์ แทนญี่ปุ่นได้โดยง่ายในบันปลาย นอกจากนั้น การที่รัฐบาลจีนต้องต่อต้านญี่ปุ่นจะทำให้ไม่องปรานะวนการคอมมิวนิสต์ได้สำเร็จ ท้ายสุด รัฐบาลจะอ่อนกำลังตกเป็นเป็นมื้อให้พรครั้นก่อนมีนิสต์ทำลายย่อยยับได้ นโยบายเช่นนั้นเริ่มปรากฏตั้งแต่ ก.ศ. 1928 และทวีความสาบสูบช้อนในแนวที่รัสเซียมุ่งหมายที่จะส่งเสริมอยู่ในที่ให้ญี่ปุ่นขยายอำนาจอาณานิคมในจีนและนำน้ำมันมาใช้ ซึ่งหมายถึงการที่ญี่ปุ่นต้องแพชญหน้ากันเจกรัฐดินนิยมตะวันตกคืออังกฤษและสหราชอาณาจักร ซึ่งมีผลประโยชน์มหาศาลมีชน้อยในตะวันออกไกล รัสเซียจะรออยู่ที่จักรวรรดินิยมตะวันออก-ตะวันตกเข้าทำลายล้างกัน โดยรัสเซียจะเข้าครอบครองเป็นจ้าวในตะวันออกแทนที่โดยมิต้องเสียเดือดเดือดแต่อย่างใด เพียงแต่อารச์เชิงการทูตและโอกาสจังหวะเวลาที่เพียงพอแล้ว

ความหวังอาจมีทางเป็นไปได้ แต่ในด้านปฏิบัติ รัสเซียประสบกับการล้มลุกคลุกคลานในการที่จะดำเนินนโยบายเช่นนั้น ใน ก.ศ. 1929 รัฐบาลจีนไม่พอใจที่รัสเซียได้ดำเนินการโฆษณาชวนเชื่อแทรกซึมลักชิในแมนจูเรีย รัฐบาลจีนจึงประกาศตัดความสัมพันธ์กับรัสเซียและเข้าตรวจค้นสถานกงสุลของรัสเซียในแมนจูเรีย โดยไม่ฟังคำห้ามทางและคำขาดจากฝ่ายรัสเซีย รัสเซียได้ตอบโต้ด้วยการส่งทหารเข้าไปในแมนจูเรีย จนเกิดปะทะถึงขั้น

ต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาลจีน ท้ายสุดทั้งสองฝ่ายต่างยอมทำข้อตกลงกันขึ้นในเดือนธันวาคม มีความสำคัญโดยสรุปดังนี้.–

1. ทั้งสองฝ่ายจะร่วมกันบริหารกิจการรถไฟฟ้าสายแม่น้ำเรียบทะวันออก
2. รุสเซียได้รับสิทธิ์ฐานะทั้งปวงดังเดิมในแม่น้ำเรีย
3. รุสเซียจะถอนทหารออกจากแม่น้ำเรีย

เมื่อตกลงกันได้เช่นนั้น รุสเซียก็ถอนทหารออกจากแม่น้ำเรียเพื่อแลกกับมิตรภาพจีนและหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าญี่ปุ่นซึ่งเริ่มไม่พอใจ บทบาทรุสเซียนับแต่ครั้นนั้นทำให้ญี่ปุ่นเริ่มตระหนักรว่า รุสเซียกำลังจะเป็นอุปสรรคใหญ่ขัดขวางแผนการญี่ปุ่นครอบครองจีนภาคเหนือ การที่จีนได้ดำเนินการรวมประเทศสนับแต่ ก.ศ. 1927 และแม่น้ำเรียเองก็ได้ให้ความร่วมมือ ล้วนทำให้ญี่ปุ่นวิตกกังวลมากขึ้น อุปสรรคใหญ่ก็อีกจีนและรุสเซีย ญี่ปุ่นจำต้องต่อสู้ปกป้องอำนาจผลประโยชน์ทางศาสนาของตนในแม่น้ำเรีย ปัญหามีแต่เพียงว่าจะต่อสู้โดยเชิงการทูต หรือโดยพลกำลัง

ในเดือนกันยายน ก.ศ. 1931 กองทัพกวันตุง (The Japanese Kwantung Army) ได้ปฏิบัติการโดยพลการเข้ายึดแม่น้ำเรีย รัฐบาลญี่ปุ่นกระอักกระอ่วนใจต่อเสียงประณามจากทั่วทุกมุมโลกแต่เมื่อขาทัพท่านกองทัพญี่ปุ่นได้ พฤติกรรมการทูตแทรกซ้อน (Dual Diplomacy) โดยรัฐบาลมีนโยบายและเชิงการทูตลักษณะหนึ่งที่ยังเกรงเสียงครหาและปฏิกริยาจากฝ่ายมหาอำนาจตะวันตก และโดยกองทัพญี่ปุ่นมีนโยบายใช้กำลังเข้ายึดแม่น้ำเรีย ได้ทำให้ทั่วโลกต้องเผชิญกับภัยคุกคามที่สืบต่อเนื่องประหนึ่งปฏิกริยาลูกโซ่ที่นำไปสู่สังค្រាមโลกครั้งที่ 2

ในจีน รุสเซียได้เพียรสร้างมิตรภาพใหม่กับรัฐบาลเจียงไคเช็ก โดยเรียกร้องให้จีนอนุญาติให้ต้านภัยจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น รุสเซียได้เสียสละแม้นจังการนั่งดุดาวาให้รัฐบาลพระคชาตินิยมปราบชนวนการคอมมิวนิสต์จนต้องถอยไปเดินทางวีบาก (Long March) สู่ดินแดนทุรกันดารในภาคตะวันตกเฉียงเหนือในเดือนตุลาคม ก.ศ. 1934 และได้เป็นผู้บีบบังคับให้พระคชาตินิยมมีนิสต์และกองทัพแม่น้ำเรียปล่อยตัวของผลประโยชน์ไคเช็ก ณ เมืองซืออานในเดือนธันวาคม ก.ศ. 1934 ซึ่งนำไปสู่การสร้างแนวร่วมระหว่างฝ่ายพระคชาตินิยมกับพระคุณมีนิสต์ เปิดโอกาสทำสิ่งที่ต้องการให้กับรัฐบาลญี่ปุ่นสมความปรารถนาของรุสเซีย รุสเซียได้ทุ่มเทให้ความช่วยเหลือแก่จีนอีกครั้งหนึ่งนับแต่นั้นมา ในขณะที่รุสเซียหันส่องฝ่ายก่อศึกษกรรมกันเอง รุสเซียเองเลี้งเห็นผลได้ไม่คุ้มผลเสียในการรักษาผลประโยชน์นั่นเองกิจการรถไฟฟ้าสายแม่น้ำเรียตะวันออกร่วมกับจีน ญี่ปุ่นจะยึดกิจการเมื่อใดก็ย้อมได้ และอาจจะทำให้รุสเซียต้องเผชิญหน้าญี่ปุ่นโดยรุสเซียไม่พร้อมที่จะรับ รุสเซียจึงตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยการเจรจาขายกิจการรถไฟฟ้าสายนั้นให้แก่ญี่ปุ่นในเดือนมีนาคม ก.ศ. 1935 และยอมนั่งดุดาวาเมื่อญี่ปุ่นได้

เจ้าครอบครองแม่น้ำเรียเต็มที่โดยขัดผลประโยชน์ทั้งของจีนและรัสเซียในแม่น้ำเจี๊ยบ รัสเซียได้เพียรพยายามติดกับญี่ปุ่นทางอ้อม และญี่ปุ่นให้อังกฤษ จีน และสหราชอาณาจักรมา สักดักกันการขยายอำนาจอาณานาเขตของญี่ปุ่นในตะวันออก เป็นการข่มมือศัตรูให้พิฆาตกันเอง และป้องกันศัตรูไม่ให้มุ่งหน้ามาป้องร้ายรัสเซีย เพื่อดำเนินนโยบายดังกล่าว รัสเซียจึงต้องยอมเสียสละอำนาจผลประโยชน์ทั้งมวลในตะวันออกเพื่อแลกกับความมั่นคงของพรอมเดนตะวันออกของตน

วิกฤติการณ์แม่น้ำเรียท้าทายให้ทั่วโลกได้ประจักษ์ว่า สันนิบาตชาติไร้ความหมายไม่อาจค้ำประกันความยุติธรรม ความมั่นคงและสันติภาพแก่โลกได้ บรรดามหาอำนาจต่างมองห้ามมองค์การนี้ และเลือกที่จะดำเนินนโยบายต่างประเทศเป็นอิสระโดยเอกสาร ทั่วโลกได้เริ่มสั่งเกตความเคลื่อนไหวของลัทธินาซีในเยอรมนี ลัทธิฟิสซิสม์ในอิตาลี และความทะเยอทะยานของญี่ปุ่นที่จะขยายอำนาจอาณานาเขตในตะวันออก แต่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำช้าเดิมให้โลกสนใจแต่ความเป็นอยู่ของแต่ละประเทศ ไม่มีโอกาสสร่วมมือกันพิทักษ์สันติภาพโลกเท่าไหร่นัก เปิดโอกาสให้เยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่นขยายอำนาจอาณานาเขต ทำที่นั่นนโยบายดังกล่าวของทั่วโลกโดยเฉพาะการที่ตะวันตกดำเนินนโยบายไม่แทรกแซงทางทหารในวิกฤติการณ์ ก้าวร้าวrukran ต่างๆ และใช้นโยบายไม่รับรองการเปลี่ยนแปลงสถานะเดิมของดินแดน ส่อให้เห็นว่า ตะวันตกยินยอมโดยพฤตินัยให้เยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่นกอบโกยอำนาจผลประโยชน์ เติมที่ รัสเซียหวาดหวั่นพลังแสนยานุภาพของเยอรมนีฝ่ายหนึ่ง และญี่ปุ่นอีกฝ่ายหนึ่ง การขยายอำนาจอาณานาเขตของญี่ปุ่นหมายถึงการสร้างอำนาจครอบครองตะวันออกลึก ครอบจักรภูมิ เกาหลี แม่น้ำเรีย ม่องโกเลียนอก และมณฑลชายทะเลตะวันออก (Eastern Maritime Province ของรัสเซีย) ภัยกระหนานทั้งสองด้านทรงพลังเหนือกว่ารัสเซียนั่นเองที่ทำให้รัสเซียเดือดร้อน ดันรันที่จะขัดกัยสองด้านให้ห่างไกลตอนให้มากที่สุด และพยายามหลีกเลี่ยงวิกฤติการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบด้าน แต่การเรียกร้องทั่วโลกให้ร่วมกันต่อต้านภัย (Collective Action) ดังกล่าว โดยกล่าวถึงว่าเป็นการรักษาความมั่นคงร่วมกัน (Collective Security) โดยผ่านสันนิบาตชาตินั้น ค่อนข้างจะไร้ผล

ความผันแปรทางการเมืองในยุโรปที่เด่นชัด คือการพื้นตัวของเยอรมนีภายใต้การนำของ希特เลอร์ และการที่ญี่ปุ่นกำลังสำแดงอำนาจแห่งขยายอาณานาเขตในทวีปเอเชียภาคตะวันออก ได้สร้างความหวาดวิตกแก่รัสเซียเป็นอย่างยิ่ง ภัยตะวันตกและภัยตะวันออกซึ่งล้วนประกาศตนเป็นปฏิปักษ์ต่อลัทธิคอมมิวนิسم ย่อมคุกคามเสถียรภาพความมั่นคงของรัสเซีย รัสเซียจะดำเนินการทุกด้วยชั้นเชิงประการได้ในการที่จะพิทักษ์รักษาอำนาจผล

ประโยชน์ของรุสเซีย และทำอย่างไรจึงจะสามารถดำเนินการที่มีประสิทธิภาพและมีผลต่อพัฒนาการเมืองระหว่างประเทศในยุโรปซึ่งกำลังทวีความตึงเครียดพร้อมที่จะระเบิดเป็นมหาภัยทักษิณ ครั้งหนึ่ง รุสเซียไม่พร้อมที่จะเข้าร่วมสหภาพเช่นนั้นซึ่งมีแต่จะทำลายรุสเซีย และอาจจะทำลายระบบการปกครองคอมมิวนิสต์ได้ ดังที่ผลของการสหภาพโซเวียตครั้งที่ 1 ได้ก่อให้เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนการปกครองของรุสเซียใน ค.ศ. 1917 สำเร็จพลماแล้ว

อันที่จริง รุสเซียน่าจะพึงพอใจที่ในที่สุด จักรวรรดินิยมนายทุนตะวันตกทั้งหลายกำลังจะประหัตประหารกันเพื่อแบ่งชิงอำนาจผลประโยชน์ ซึ่งเป็นการทำลายล้างกันเอง ลัทธินายทุนจักรวรรดินิยมกำลังจะนำความพินาศย่อยยับมาสู่รัฐนายทุนเหล่านี้ สมความคาดคะเนของรุสเซียเอง สหภาพทำลายล้างกันเองย่อมนำคุณมหากาลมาสู่รุสเซีย รุสเซียสามารถจะฝ่าดูโอที่การต่อสู้ทำลายล้างกันเองนี้ได้ดี และท้ายสุดรุสเซียอาจจะสามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากความพินาศของฝ่ายจักรวรรดินิยมนายทุน แต่สถานการณ์ยุโรประหว่าง ค.ศ. 1931-1933 ได้ผันแปรไปในลักษณะที่ผิดความคาดหมายของรุสเซียโดยสิ้นเชิง รุสเซียเริ่มไม่แน่ใจว่า ถ้าเกิดมหายุทธ์ขึ้นในยุโรปจริงดังคาดแล้ว รุสเซียจะสามารถหลีกเลี่ยงสหภาพเช่นนี้ได้ สหภาพคงจะทำลายล้างทั้งยุโรป รวมทั้งรุสเซียเองด้วยในที่สุด ระบบคอมมิวนิสต์จะยืนหยัดได้ตลอด永遠หรือ? ความไม่แน่ใจในรุสเซียเองมีส่วนทำให้บรรดาผู้นำคอมมิวนิสต์รุสเซียไม่แน่ใจ การพัฒนาเศรษฐกิจแนวใหม่ได้ก่อศัตรูแก่บรรดาผู้นำมากมาย ชาวนาขัดขืนก่อการร้ายลูกหือหือไปยกแก่การปราบปราม ฝ่ายปฏิปักษ์ทางการเมืองก็ยังมีปรากฏทั่วไปทำลายล้างไม่สิ้นสุด ท้าเกิดสหภาพโลกขึ้น ฝ่ายต่างๆที่เป็นปฏิปักษ์ต่อระบบคอมมิวนิสต์อาจพยายามโอกาสล้มล้างเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ สหภาพโลกจึงมีความหมายถึงการทำลายล้างราษฎรระบบทะโนดคอมมิวนิสต์ด้วย

ณ ที่ประชุมคณะกรรมการกลางของพรรครุสเซีย เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม ค.ศ. 1933 นายแมกซิม ลิตวินอฟ (Maxim Litvinov) ได้กล่าวข้างตัวว่า กัปตันชาชีและภัยอุปถัมภ์ที่ท่าเป็นปฏิปักษ์ต่อรุสเซียรุนแรงเกินคาด⁵ รุสเซียการดำเนินนโยบายแสวงหาพันธมิตรร่วมมือกับยุโรปสักดั้กันกับดังกล่าวเสีย

ระหว่าง ค.ศ. 1933-1939 การทุ่มรุสเซียมุ่งเรียกร้องยุโรปให้ร่วมมือกันรักษาสันติภาพโลก รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ นายลิตวินอฟ แสดงตนอย่างเปิดเผยว่าต้องการความร่วมมือกับยุโรปในการสร้างเสถียรภาพความมั่นคงร่วมกันและได้กล่าวเป็นนัยลายคริ้งว่า รุสเซียยินดีจะร่วมมือถึงขั้นเป็นพันธมิตรต่อต้านลัทธินาชี ซึ่งได้แสดงตนเป็นปฏิปักษ์อย่างรุนแรงต่อลัทธิคุณมิวนิสม์ บรรดามหาอำนาจตะวันตกตอบสนองอย่างไร?

⁵ Ibid., p. 203.

⁶ Ibid., p. 204

มหันตภัยของนาซีในทรรศนะของอังกฤษ : ผู้นำในยุโรปตะวันตก

อาจจะกล่าวได้ว่า ลัทธินาซีได้ประสบความสำเร็จในการแผ่ขยายอำนาจครอบคลุมยุโรปตะวันตกภายในช่วงระยะเวลาเพียงสี่ปี (ค.ศ. 1935 – 1939) เพราะมีมหาอำนาจหนึ่งที่ไม่ได้ดำเนินนโยบายต่อต้านอย่างจริงจังตลอดมา ในขณะที่รัสเซียเริ่กร้องให้มีการสร้างแนวร่วมต่อต้านการขยายตัวของลัทธินาซีอย่างแข็งขัน อังกฤษเป็นมหาอำนาจชาติดีเยว่ในยุโรปตะวันตกที่ได้ดึงรั้งการสร้างแนวร่วมนั้นมาให้ดำเนินไปอย่างเต็มขีดคัน อันเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ยุโรปต้องเผชิญกับสงครามโลกอีกเป็นครั้งที่ 2 ใน ค.ศ. 1939

ในระหว่าง ค.ศ. 1924 – 1937 อังกฤษได้มีรัฐบาลนำโดย นายเรมเซย์ แมกโอดแลด (Ramsay J. Macdonald) และนายสแตนลีย์ บัลด์วิน (Stanley Baldwin) ผู้ตัดสินใจหารือราชการ แผ่นดิน นานาประเทศของอังกฤษที่มีต่อลัทธินาซีจะเริ่มเห็นเด่นชัดในช่วงระยะตั้งกล่าว และจะปรากฏเด่นชัดเป็นนานาประเทศที่มั่นคงแน่วแน่ในสมัยที่นายเนเวล แชนเบอร์เลน (Neville Chamberlain) เป็นนายกรัฐมนตรี การศึกษาวิเคราะห์จะเน้นหนักเปรียบเทียบนานาประเทศพื้นฐานเบื้องต้นของสองรัฐบุรุษ ซึ่งเป็นตัวแทนทัศนคติของอังกฤษที่ขัดแย้งกัน เป็นตรงกันข้าม กือ ทัศนคติของนายแชนเบอร์เลน ซึ่งย้ำเรื่อง “การแสวงหาสันติภาพ” ในขณะที่อีกฝ่ายนำโดยเชอร์ลินสตัน เชอร์ชิลล์ (Sir Winston Churchill) ย้ำเรื่อง “การแสวงหาสันติภาพ” การเตรียมรบให้พร้อมสรรพ”

หลังจากที่อังกฤษได้เจ้าร่วมกับฝ่ายไอติรัฐปราบเยอรมันจนสำเร็จแล้วนั้น ประชาชนชาวอังกฤษเองมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะแสวงหามาตรการต่าง ๆ เพื่อป้องกันสงคราม มิให้อุบัติขึ้นอีก ดังปรากฏเด่นชัดในการหันสืบเสียงมติ “สังคมน หรือสันติภาพ” ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1934⁷ ชาวอังกฤษประมาณ 5,898 คน (ส่วนตัวอย่าง) คิดว่า อังกฤษควรหัน ฝรั่งเศสหรือหัวยี่เบอร์นี ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดถูกอีกฝ่ายรุกราน ชาวอังกฤษอีกฝ่ายประมาณ 18,498 คน ยืนยันไม่ช่วยฝ่ายใด (เพื่อเลี้ยงทั้งเข้าสู่สังคม)

เมื่อ希特เลอร์ขึ้นมาเป็นอำนาจใน ค.ศ. 1933 ชาวอังกฤษจึงมีได้เคลียไวต่อลักษณะก้าวร้าวรุกรานของลัทธินาซี “กัมภีร์” การต่อสู้ของชาพเจ้า (*Meine Kampf*) ที่希特เลอร์ได้เขียนนานาประเทศทั่วไปของลัทธินาซีจึงมีได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในอังกฤษ ผู้ที่ได้อ่านกัมภีร์นั้นเองส่วนใหญ่ก็มีได้คาดหรือเชื่อว่า 希特เลอร์จะกำหนดนโยบายต่างประเทศของเยอรมันโดยยึดกัมภีร์นั้นเป็นพื้นฐานเบื้องต้น

⁷ The History of the Time, Part II, 1921-1948 (N. Y. : The MacMillan Company, 1952), p. 886

อันที่จริง ชาวอังกฤษเองมีความรู้สึกสำนึกผิดที่ได้ร่วมลงนามในสนธิสัญญาแวร์ชาเยสท์ทั่งโดยรัฐบาลนี้อย่างชนิดล้มเหลวมิให้โอกาสขึ้นได้อีกเลย ความรู้สึกผิดชอบชั่วคืนด้านนี้ปรากฏเด่นชัดจากหนังสือพิมพ์ *The Times* ซึ่งได้วิจารณ์ไว้ว่า “เป็นการยากนักหนาที่เราจะหลีกหนี [คือปัดความรู้สึกผิดชอบนั้น] ในเมื่อเรา...ถูกมัดพันธนาการโดยโซ่ตรวนแห่งนาปของเราระ...[คือร่วมลงนามในสนธิสัญญาแวร์ชาเยส์]”⁸ อิตเลอร์ได้ย้ำความรู้สึกดังกล่าว นั้นในจิตใต้สำนึกของอังกฤษอีกด้วยการวิงวอนขอความเห็นใจที่เยอรมันต้องการฟื้นฟูบูรณะประเทศ โดยการของเลิกสนธิสัญญาแวร์ชาเยส์

ชาวอังกฤษมิได้เฉลียวใจว่า อิตเลอร์แสวงหาสันติภาพที่มีกำลังแสนยา弩ภาพเป็นเครื่องค้าประกัน (ตามสนธิสัญญาแวร์ชาเยส์ เยอรมันจะสร้างกำลังแสนยา弩ภาพไม่ได้) ชาวอังกฤษพร้อมที่จะให้มีการปรับปรุงสนธิสัญญาแวร์ชาเยส์โดยสันติวิธี

ด้วยทัศนคติข้างต้นที่ไฟสันติ เป็นเหตุให้รัฐบาลอังกฤษดำเนินนโยบายสอดคล้องกับมติมหาชน รัฐบาลสมัยนายบัลต์วินก์ตี นายแมคโดแนลด์ตี ล้วนถูกวิพากษ์วิจารณ์ในภายหลังว่า ไฟสันติภาพเกินไปจนเกือบจะนำประเทศชาติไปสู่ความหายจะล่มจม⁹ เพราะอังกฤษในระหว่าง ก.ศ. 1924–1937 ไฟสันติภาพ และลดโอกาสก่อสงครามด้วยวิธีการลดอาวุธ แล้วดำเนินนโยบายประนีประนอมผ่อนปรน (Policy of Appeasement) ต่อฝ่ายเยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่น

กล่าวโดยนัยข้างต้น อังกฤษไฟสันติภาพ ดำเนินนโยบายแสวงหาสันติภาพโดยวิธีสร้างเสถียรภาพความมั่นคงร่วมกัน (Principle of Collective Security) หนทางสร้างเสถียรภาพความมั่นคงร่วมกัน คือ การร่วมมือในการสร้างสันติภาพโดยผ่านสันนิบาตชาติ ด้วยนโยบายดังกล่าว อังกฤษและฝรั่งเศสจึงลดอาวุธแต่ฝ่ายเดียวจนอ่อนกำลังลงตามลำดับ ในขณะที่เยอรมันเร่งรัดเสริมกำลังแสนยา弩ภาพคุกคามเสถียรภาพความมั่นคงของฝรั่งเศส อังกฤษและรุสเซีย เป็นการทดสอบเจตนาของนั้นอันดีของทุกฝ่ายที่มีต่อตน

นอกจากทัศนคติไฟสันติภาพแล้ว อังกฤษเองมีปัจจัยอื่นอีกที่ส่งเสริมให้ทัศนคติตั้งกล่าวเด่นชัด ปัจจัยเหล่านั้นได้แก่.–

1. ภาวะเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ 1
2. ปัญหาการอาณานิคมส่วนใหญ่เรียกร้องขอเอกราช

⁸ Ibid., p. 901.

⁹ John F. Taylor, *Labour's International Policy : The Labour Party in 1930's* (Boston : Haughton Mifflin co., 1969)

3. ปัญหาการท้าทายของฝ่ายอักษะ (เยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่น) ที่ปักครองโดยระบบอนผศดั้งการใช้อำนาจเด็ดขาดเบ็ดเสร็จ

อังกฤษมุ่งแก้ส่องปัญหาแรกจนไม่สามารถจะหุ่นเหตุความสนใจให้แก่การขยายตัวของมาอ่านฝ่ายอักษะ นอกจากนั้น พรรคการเมืองฝ่ายซ้ายก็มีส่วนทำให้อังกฤษเสื่อมอำนาจมิใช่น้อย โดยเหตุที่บรรดาฝ่ายซ้ายเป็นผู้นิยมไฟสันติภาพ (Pacifists) เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม บรรดาฝ่ายซ้ายได้ย้ำหลักการสร้างเสถียรภาพความมั่นคงร่วมกัน โดยผ่านสันนิบาตชาติและส่งเสริมการแก้ไขสนธิสัญญาแวร์ชายส์ ตลอดจนส่งเสริมระบบประชาธิปไตยในระบบการปกครองของเยอรมัน การสนับสนุนของอังกฤษในการลดอาวุธและการสนับสนุนสันนิบาตชาติจึงมักจะประนีประนอมสถานการณ์โลกที่ผันแปรไปอย่างรวดเร็ว¹⁰

ปัญหาของอังกฤษในการดำเนินนโยบายต่างประเทศในระหว่าง ก.ศ. 1924–1937 ได้แก่ การที่จะต้องเลือกเองว่าอังกฤษควรจะเป็นปฏิปักษ์ต่อเยอรมนีเจ้าลัทธินาเชี๊ด หรือควรเป็นปฏิปักษ์ต่อรัสเซียเจ้าลัทธิกองมานิสม์ ทั้งสองลัทธิคามระบบอนประชาธิปไตย ความแตกต่างทางด้านลัทธิและความไม่ยุติธรรมของสนธิสัญญาต่าง ๆ ที่ทำกันหลังสังคมโลกครั้งที่ 1 ได้ก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าวรุนแรงขึ้นและแก้ไขให้ยุติได้ยากยิ่งขึ้น ปัญหานี้ทำให้เกิดความแตกแยกในการกำหนดวินิจฉัยนโยบายต่างประเทศสำหรับอังกฤษมากใน ก.ศ. 1933 อังกฤษได้ตัดสินใจดำเนินนโยบาย “แสงหวานสันติภาพ” ประนีประนอมกันทางการเมืองกับลัทธินาเชี๊ด ช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจเยอรมัน และให้ความร่วมมือในระดับนานาชาติในการต่าง ๆ การที่ลัทธินาเชี๊ดได้เกลิงอำนาจในเยอรมันนีมีส่วนผลักดันอังกฤษให้ดำเนินนโยบายแสงหวานสันติภาพ โดยใช้วิธีการประนีประนอมผ่อนปรน (Appeasement) ต่อเยอรมัน ชาวอังกฤษเองมีใจเอียงที่จะเห็นอกเห็นใจเยอรมัน และค่อนข้างจะชาญไม่ชอบฟรั่งเศสอยู่แล้ว การประนีประนอมผ่อนปรนต่อเยอรมันจึงเป็นนโยบายที่นิยมกันมากในอังกฤษ

การประนีประนอมผ่อนปรนนั้นโดยเนื้อแท้แล้วมีความหมายแฝงๆ อาจจะหมายถึงการผ่อนปรนยอมบางสิ่งบางอย่าง (Concession) เพื่อแลกกับการที่ไม่ต้องเผชิญหน้ากับศัตรู เชอร์วินสตัน เชอร์ชิล เองได้ให้คำจำกัดความว่า “การผ่อนปรนอาจจะดีหรือเลว ก็ได้ แล้วแต่ภารกิจแวดล้อม การผ่อนปรนที่มาจากฐานะอ่อนแอดำาจากความหวาดกลัวอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นการผ่อนปรนที่ไร้ผลและอันตรายยิ่งนัก การผ่อนปรนที่มาจากความเข้มแข็งเป็นพลังแข็งแกร่ง (Strength) อันยิ่งใหญ่ (Magnanimous) มีศักดิ์ศรีสูงงาม และอาจจะ

¹⁰ A.J.P Taylor. The Trouble Makers : Dissent Over Foreign Policy, 1792-1939 (Indiana Indiana University Press, 1958), p. 13

เป็นวิถีทางหนึ่งที่แย่งช้อนที่สุด หรืออาจจะเป็นวิถีทางเดียวที่ไปสู่สันติภาพของโลก”¹¹ งานท่าน อาทิ นายมาร์ติน กิลเบอร์ท (Martin Gilbert) กล่าวว่า “การประนีประนอมผ่อนปรน เป็นการต่อสู้เพื่อรักษาสถานะเดิม (Status quo) โดยขึ้นอยู่บนரากฐานแห่งความสงบไม่สงบ ความอคติ และความหวาดกังวล”¹² เขายังได้ยืนยันว่า “การผ่อนปรนเป็นธรรมเนียมนโยบายอย่างหนึ่ง ที่ขึ้นอยู่บนรากฐานของการยินยอมบางส่วนของฝ่ายที่อยู่ในฐานะเจ้มแจ้ง”¹³ โดยเนื้อแท้แล้วในทรรศนะของชาวอังกฤษ การผ่อนปรนในระยะนั้นคือการนิยมเยอรมนี และยินยอมให้ทางส่วนของอังกฤษเพื่อแลกกับสันติภาพ คำว่า “การประนีประนอมผ่อนปรน” นี้เริ่มใช้กันแพร่หลายในอังกฤษโดยที่ นายซี. พี. สกอตต์ (C.P. Scott) นำมาใช้ในหนังสือพิมพ์ **Manchester Guardian** ว่า “...บัญชานี้องค์นุมลฐานมีอยู่ว่า เราต้องการประนีประนอมผ่อนปรนเพื่อสันติภาพ หรือต้องการความรุนแรงเพื่อสันติภาพ [ในการถือปฏิบัติต่อเยอรมนี]”¹⁴

ในระหว่าง ก.ศ. 1924–1933 อังกฤษมีได้ดำเนินนโยบายประนีประนอมผ่อนปรนอย่างเต็มขีดกันเท่าใดนัก

อังกฤษเข้าเป็นที่จะต้องประนีประนอมต่อรัสเซียและเยอรมนี สันนิบาตชาติ เอง อังกฤษก็มีทรรศนะไม่เลื่อมใส่นักในเวลาต่อมามาด้วยความเห็นว่าเป็นองค์การของฝ่ายพิชิตสงครามโลก (ไม่มีรัฐใดที่แพ้สงครามเป็นสามชิก) ถึงกระนั้น นานาประเทศลักษณะ อังกฤษมีได้เปลี่ยนแปลง ยังคงถือปฏิบัติว่า เสด็จราพความมั่นคงร่วมกันและสันติภาพ ของโลกจะยิ่งยั่ง ถ้าทุกฝ่ายลดอาวุธและเปลี่ยนแปลงสถานะเดิมด้วยสันติวิธี โดยมติความเห็นชอบของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เป็นการเตือนเยอรมนีให้คิดเปลี่ยนสถานะเดิม โดยพลการ หรือโดยวิธีงการแต่ฝ่ายเดียว หรือโดยการข่มขู่ทำสงคราม

อังกฤษดำเนินการลดอาวุธโดยลำพังฝ่ายเดียว โดยสถานการณ์โลกเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ตั้งแต่ ก.ศ. 1931 สถานการณ์ตึงเครียดในตะวันออกไกล เมื่อญี่ปุ่นรุกรานแมนจูเรีย โดยพลการ สันนิบาตชาติประสบความล้มเหลวในการลงโทษญี่ปุ่นทั้งในด้านการใช้กำลังหรือในด้านการลงโทษทางเศรษฐกิจ (Economic Sanction) เพราะไม่มีมหาอำนาจฝ่ายใด รวมทั้งอังกฤษ เต็มใจที่จะร่วมมือกันลงโทษญี่ปุ่น หลักการรักษาเสถียรภาพความมั่นคงร่วมกันโดยฝ่ายสันนิบาตชาติไร้ผลไม่เป็นที่ศรัทธา สถานการณ์ต่อมาก็อังกฤษแพชญ คือ การก้าว้าวรุกรานของ

¹¹ Lord William Strang, **Britain in World Affairs, The fluctuation in Power and Influence From Henry VIII to Elizabeth II** (N. Y. Fredrick A. Praeger, 1961), p. 322.

¹² Martin Gilbert, **The Roots of Appeasement** (NY : The New American Library, 1966), p. 88

¹³ Ibid., p. 179.

¹⁴ Ibid. p. 54.

ฝ่ายเยอรมนีและอิตาลี อังกฤษไม่หาญที่จะวางกันแต่ฝ่ายเดียว นูส์โอลินี จอมเผด็จการ อิตาลี ได้พยายามหยั่งการรักษาเสถียรภาพความมั่นคงร่วมกันที่อังกฤษถือปฏิบัติอยู่ว่า เนื้อแท้ “เสถียรภาพความมั่นคงร่วมกันไม่เคยมีปรากฏ ไม่ปรากฏ และจะไม่เคยปรากฏเลย”¹⁵ ยิ่ง เดอร์จอมเผด็จการเยอรมันนี้ได้พยายามเช่นกันว่า เสถียรภาพความมั่นคงร่วมกันนั้น คือ ความ ไร้เสถียรภาพความมั่นคงร่วมกัน และยังคงเป็นอันตรายให้ห่วงหัวใจก่อเกิดสงคราม

อังกฤษเองก็ตระหนักรู้ว่า การรักษาเสถียรภาพความมั่นคงร่วมกันต้องอาศัยการ พึ่งพาความร่วมมือระหว่างประเทศทางด้านต่าง ๆ อาทิ ทางเศรษฐกิจ ทางทหาร เป็นต้น ซึ่ง หมายถึงว่า ต้องอาศัยกำลังแสนyanुภาพ อังกฤษไม่อาจรักษาเสถียรภาพความมั่นคงร่วมกัน ได้เต็มที่ เพราะได้ขึ้นในหลักการลดอาวุธ ความต้องการสันติภาพโดยลดอาวุธ หลักเลี้ยง สมรรถนะและความต้องการรักษาเสถียรภาพความมั่นคงร่วมกันโดยวิธีการสร้างความร่วมมือ ระหว่างประเทศ เป็นสองจุดประสงค์ที่ขัดแย้งกันเองไปด้วยกันมิได้

เมื่อหลักการรักษาเสถียรภาพความมั่นคงร่วมกันล้มเหลวเป็นไปไม่ได้แล้ว หน ทางเดียวที่ยังคงปรากฏ คือ เร่งป้องกันตนเองด้วยการสร้างกำลังแสนyanุภาพใหม่อีก แต่ ขาวอังกฤษส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยว่าการสร้างกำลังก็ต้องมาร่วมมือ Grand Alliance ก็ต้อง ดำเนินเสถียรภาพความมั่นคงมาสู่อังกฤษ การสร้างกำลังโดยเนื้อแท้ ย่อมเป็นปัจจัยก่อเกิด สงคราม ทำลายโอกาสที่จะสถาปนาสันติภาพที่ถาวร (Permanent Peace)

อย่างไรก็ตาม การลดอาวุธเริ่มหมดความหมายตั้งแต่ที่ชนะชีครองกรองเยอรมัน ใน ก.ศ. 1933 การลดอาวุธแต่ฝ่ายเดียวันว่าเป็นการเสี่ยงอย่างยิ่ง เพราะการลดอาวุธแต่ฝ่าย เดียวเป็นอันตรายต่อบ้านเมืองเท่า ๆ กับการสร้างกำลังขึ้นใหม่ แต่พระคริมกรก็อ้วว่า การ สร้างกำลังเป็นการละเมิดและเพิกเฉยต่อความสำคัญของสันนิบาตชาติ มนุษย์ไม่อาจหา วิธีสันติที่จะยุติกรณีพิพาท ต้องกลับไปสู่คุกหินที่ใช้กำลังตัดสินกรณีพิพาท ต้องส่องสูมกำลัง อาวุธให้มากที่สุด การสร้างกำลังจึงเป็นจุดเริ่มต้นไปสู่การล้อวาน เพาะเป็นการเดินข้อนร้อย ไปสู่การทุตที่มุ่งสร้างพันธมิตร และแข่งขันสร้างกำลังแสนyanุภาพอันเป็นเหตุก่อเกิดสงคราม ยิ่งกว่านั้น การที่อังกฤษเสริมสร้างกำลังครั้ง ๆ กลาง ๆ ย่อมໄร้ประโยชน์นี้ เสมือนการสร้างรั่ว ที่ไม่สูงพอเป็นป้องกัน ข้าศึกศัตรูย่อมถูกแนวทางกระโดดข้ามรั่วเข้าไปได้

นโยบายรักษาเสถียรภาพความมั่นคงร่วมกันโดยผ่านสันนิบาตชาติ ยังเป็นนโยบาย หลักที่ทั้งมิได้ ในขณะเดียวกัน การสร้างกำลังแม้มจะเป็นเพียงใดก็เป็นการเสี่ยง อังกฤษ มิอาจจะตัดสินใจได้ว่าควรเลือกดำเนินนโยบายใดดีให้แน่นอน การดำเนินนโยบายที่คล้อย

¹⁵ สุนทรพจน์ของนูส์โอลินีที่มี Datum วันที่ ๑ พฤษภาคม ก.ศ. 1936

ตามสถานการณ์ เป็นหนทางนำชาติไปสู่ความหมายจะเป็นอย่างยิ่ง¹⁶ จริงอยู่ว่าการสร้างกำลังในเบอร์มนีนับแต่ ก.ศ. 1933 จนถึงวาระที่เกิดสงครามโลก ยังนับว่าไม่เต็มขีดกันกระบวนการแต่ข้อเท็จจริงนี้อยู่ว่า ถ้าอังกฤษไม่สามารถทำข้อตกลงกับเยอรมันว่าด้วยการสร้างกำลังทางอากาศ จะทำให้อังกฤษไร้เสถียรภาพความมั่นคง เพราะขาดมาตรการป้องกันตนเองจากการรุกรานโฉมตีทางอากาศ อย่างไรก็ตาม อังกฤษก็ได้เลือกดำเนินนโยบายต่างประเทศไปในวิถีทางที่จะลดอาวุธ ผ่อนปรนต่อผู้แพ้สงครามโลก มากกว่าจะสร้างกำลังรบและแสวงหาพันธมิตรต่อต้านผู้แพ้ที่กำลังผลักฟื้นกันสู่อำนาจอันบึ้งใหญ่อีกรึหนึ่ง นโยบายและท่าทีอังกฤษนี้เองที่มีส่วนทำให้เยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่น มั่นใจว่า ถ้าอังกฤษไม่ยืนหยัดต่อต้านจริงจังแล้ว ก็ย่อมจะไม่มีมายาอานำใจให้ระทำการต่อต้านตามลำพังได้โดยตลอด ฝ่ายก้าวไว้รุกรานจึงก้าวต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง เป็นข้อควรวิตกมากสำหรับรัสเซียผู้ไม่พร้อมที่จะรบกับเยอรมันนี้ หรือญี่ปุ่น

การทูตรัสเซียระหว่าง ก.ศ. 1934-1939

นับแต่ต้นปี 1934 รัสเซียได้แสดงตนพร้อมที่จะผูกมิตรกับยูโรปโดยไม่รังเกียจเดียดชั้นที่ว่าต่างลัทธิอุดมการณ์ นโยบายแสวงหาพันธมิตรเรื่องนี้ได้ดำเนินไปโดยไม่คำนึงถึงความผูกพันต่อลัทธิอุดมการณ์ รัสเซียพร้อมที่จะละทิ้งอุดมการณ์ เสียสละอำนาจผลประโยชน์บ้างพอควรเท่าที่จะเสียสละได้เพื่อแลกกับสันติภาพความมั่นคงปลอดภัยของรัสเซียเอง การดำเนินการทูตนั้นมิได้มุ่งเฉพาะทางตามไม่ตรึงจากฝ่ายยูโรปเท่านั้น หากแต่บรรดาฝ่ายที่มุ่งร้ายต่อรัสเซีย รัสเซียก็พยายามดำเนินการทูตผูกมิตรด้วย รัสเซียได้เสนอทำสนธิสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกันทั้งสองฝ่าย ในขณะเดียวกัน รัสเซียเริ่มแสดงท่าทีส่งเสริมให้สันนิบาตชาติมีพลังอำนาจที่จะสถาปนาสันติภาพความมั่นคงแก่ยูโรปได้อย่างแท้จริง เป็นการเรียกร้องให้ยูโรปร่วมกันรักษาเสถียรภาพความมั่นคงโดยผ่านสันนิบาตชาติ

เพื่อเป็นการสร้างแนวป้องกันตนเอง และเพื่อจูงใจให้รัฐเพื่อนบ้านเอาใจฝ่ายไฟ เป็นมิตรกับเยอรมันจันเกินไป รัสเซียได้เสนอให้มีการทำสนธิสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกันตั้งแต่ ก.ศ. 1933 แต่บรรดาธารัฐเพื่อนบ้านมิได้มุ่งที่จะเลือกเป็นมิตรกับเยอรมัน หรือกับรัสเซีย เพียงฝ่ายหนึ่งฝ่ายเดียว หากแต่ดำเนินนโยบายเป็นมิตรไม่ตรึงกับทั้งสองฝ่ายโดยเน้นหนักการอยู่ร่วมกันโดยสันติ แม้เนื้อแท้เพื่อนบ้านเหล่านั้นจะมีความหวาดกลัวเยอรมันมากกว่า

¹⁶ Winston S Churchill, Step by Step (N. Y G P. Putnam's Sons. 1937). p. 62

รุสเซีย เพราะรู้เห็นแล้วนี่เป็นเอกสารชาหังส่งความโลก โดยตัดทอนดินแดนเยอรมันไปมาก-
มายตามตีเห็นชอบของที่ประชุมสันติภาพที่กรุงปารีสแห่งปี ก.ศ. 1919

เพื่อนบ้านที่รุสเซียทำต้องเอ่อใจมาชาติแรกคือ โปแลนด์ เอกราชความคงอยู่ของ
โปแลนด์สืบเนื่องมาจากความพินาศของสองจักรวรรดิคือ จักรวรรดิเยอรมัน และรุสเซีย โปแลนด์
ได้ตัดทอนดินแดนของสองจักรวรรดิมาเกามาย โปแลนด์จึงมีเหตุที่จะต้องวิตกเกรงสองฝ่าย
จะเรียกร้องดินแดนคืน โดยเฉพาะในระยะที่เยอรมันกับรุสเซียมีความสัมพันธ์แన่นแฟ้น
ต่อกันตามสนธิสัญญาพาโอล โปแลนด์เกรงว่าสองฝ่ายจะยินยอมให้กันเรียกร้องดินแดน
คืนจากโปแลนด์ ในวันที่ 25 กรกฎาคม ก.ศ. 1932 โปแลนด์จึงยินยอมรับไมตรีลงนามร่วมกับ
รุสเซียในสนธิสัญญามิรุกรานซึ่งกันและกัน เป็นกำหนดของพี่น้องพารุสเซีย ครั้นเมื่อ希ตเลอร์เคลื่อน
อำนาจและแสดงเจตจำนงดินแดนคืน โปแลนด์ก็ทابทางทั่วไปไมตรีกับเยอรมันโดยร่วมลง
นามในสนธิสัญญามิรุกรานซึ่งกันและกัน (Non Aggression Treaty) เมื่อเดือนกรกฎาคม ก.ศ.
1934 การเปลี่ยนข้างเช่นนี้ทำให้รุสเซียวิตกว่า สนธิสัญญานี้จะเป็นสัญญาณเริ่มต้นของการที่
希ตเลอร์จะดำเนินนโยบายล่วงล้ำดินแดนสู่ตะวันออก รุสเซียจึงเร่งรัดทางทางทั่วไปไมตรี
กับโปแลนด์ให้หนักยิ่งขึ้น ทำให้โปแลนด์ยังคงใจไม่พิจารณาข้อเสนออันของ希ตเลอร์ ซึ่ง
ได้ทางทางร่วมกันต่อต้านเป็นปฏิปักษ์ต่อรุสเซีย¹⁷ โดยยินยอมให้โปแลนด์ครอบครองอูเครน
เป็นการตอบแทน โดยเนื้อแท้แล้วโปแลนด์วิตกว่าตนอาจถูกเป็นรัฐบริหารของเยอรมัน โปแลนด์
จึงดำเนินนโยบายเหยียบเรือสองแคม เป็นมิตรกับทั้งเยอรมันและรุสเซีย

ในขณะเดียวกัน รุสเซียก็มีได้ตัดร่องรอยนี้ แม้จะตระหนักถึงเจตนาของผู้อัน
มาดร้ายของเยอรมัน รุสเซียก็ยังพยายามทابทางทั่วไปไมตรี รุสเซียพร้อมที่จะรับรู้ว่า เยอรมันนี
มีความรุ่งเรืองเกี่ยวกับความมีวินิษฐ์ ก็ด้วยความที่มีความเชื่อมโยงกันในเรื่องเชื้อสาย (Semitism)
โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ ความเป็นชนชาติไม่ต่างของชาวบิว ตลอดจนรับรู้ว่า เยอรมันมีจุดประสงค์ที่จะขยายอำนาจอาเขต
ไปทางตะวันออกสู่รุสเซีย รุสเซียหวังว่า สิ่งดังกล่าวยังเป็นเพียงเป้าของการโฆษณาชวนเชื่อ
มากกว่าจะเป็นจุดประสงค์หลักของเยอรมัน นโยบายดังกล่าวคงเป็นเพียงการเชิญชวนขอ
ความสนับสนุนจากชนชั้นกลาง และบรรดาฝ่ายขวาทางการเมืองในเยอรมันนี อีกทั้งการที่希ตเลอร์
ได้พยายามแสดงตนปราด嫊นามมิตรภาพจากยุโรป และประกาศต้องการแก้ไขสนธิสัญญาวาร์ชา瓦ส์
เพื่อความเป็นธรรมแก่ฝ่ายเยอรมันนี้ 希ตเลอร์ก็มีได้ตัดรูสเซียในทันทีทันใด ได้มีการลงนาม
ต่ออาชูสนธิสัญญาเบอร์ลินในเดือนพฤษภาคม ก.ศ. 1933 สนธิสัญญานี้แสดงให้เห็นว่า
ต่างฝ่ายต่างก็ยังเห็นแก่ผลประโยชน์ทางการค้า และปราด嫊นามมิตรจากอีกฝ่าย ต่างฝ่ายต่าง

¹⁷ Ulam, p. 211

มองข้ามความแตกต่างทางอุดมการณ์ และปรารถนาแต่เพียงให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขสนธิสัญญาแวร์ชาญส์ รุสเซียขังพожะหวังได้บ้างว่า เป้าแห่งความเป็นปฏิปักษ์สำหรับเยอรมนี คือ ฝรั่งเศส มิไชรุสเซีย รุสเซียยินดีที่จะช่วยให้หมกราฟอ็อชเชลิฟให้หึ้งสองฝ่ายประทัดประหาร กัน รุสเซียจึงนั่งดูดายแม้มีเมื่อชิตเลอร์ดานเนินการกราดล้างปราบปรามบวนการคอมมิวนิสต์ ในเยอรมัน สถาลินยังเชื่อมั่นว่า ภัยชิตเลอร์ยังห่างไกลมากพอที่จะให้สถาลินวางใจสามารถ พัฒนาชาติต่อไปได้

นอกจากนั้น รุสเซียยังได้เริ่มรณรงค์หลักการว่าด้วยความมั่นคงร่วมกัน ดังที่ลิทวินอฟ ได้กล่าวไว้ว่า "...ยังมีอะไรอีกที่จะค้าประกันเสถียรภาพความมั่นคง พัฒนาตระหนักรู้ และนโยบายถ่วงดุลอำนาจก่อน sang โอลิครองที่ 1 ได้แสดงให้เห็นแล้วว่านโยบาย เช่นนั้นไม่สามารถ ขัดสังคมได้ ตรงกันข้าม นโยบาย เช่นนั้นสักดักกันมีได้ โดยการกำจัดลิตเตอรอน [สังคม] เราจึงมีวิธีการหนึ่ง คือ กติกาสัญญาให้ความช่วยเหลือร่วมกัน (Pacts of Mutual Assistance) ซึ่ง ไม่ควรพิจารณา กันว่า เป็นการพยายามปัดดวงล้อมประเทศหนึ่งประเทศใด เพราะทุกประเทศ ที่กรอบกรองดินแดนในภูมิภาคนี้ [ยูโรปตะวันออก—เพื่อนบ้านรุสเซีย] ย่อมสามารถที่จะ ร่วมกติกาสัญญานั้น ๆ ได้..."¹⁸ ลิทวินอฟโดยเนื้อแท้ได้เสนอกระบวนการทูตใหม่ที่นำอง เดียว กับที่ฝรั่งเศส อังกฤษ อิตาลี และเบลเยียม ได้ทำสนธิสัญญาโลкар์โน (Locarno Treaties) กับเยอรมัน รุสเซียเสนอสนธิสัญญาแบบโลкар์โนกับรัสเซีย บนหนทางตะวันตกของตน ดังที่ เรียกว่า การทูตท่านองโลкар์โนตะวันออก (Eastern Locarno) รุสเซียได้ทำกติกาสัญญาค้ำประกัน เสถียรภาพและสถานะเดิมของพรอมเดนของประเทศเหล่านั้น และได้เรียกร้องให้เยอรมัน และฝรั่งเศสร่วมค้ำประกันด้วย แต่เยอรมันไม่ยอมร่วมมือ อาจจะกล่าวได้ว่า กติกาสัญญา เหล่านั้น ไร้คุณประโยชน์เท่าที่ควร เพราะรุสเซียเป็นเพียงชาติเดียวที่ค้ำประกัน แต่ถึงแม้เยอรมันจะ ร่วมค้ำประกันด้วย กติกาสัญญาเหล่านั้นก็คงไร้ความหมายต่อรุสเซีย รุสเซียจะวางใจเยอรมัน ได้อย่างไร ระบบประชาธิปไตยในยูโรปได้ทำให้รุสเซียเต็มไปด้วยความหวาดระแวงในเจตนา รามณ์ของยูโรปต่อรุสเซีย ความมุ่งหมายที่จะกำหนดให้ประเทศเหล่านั้นเป็นรัฐกันชนระหว่าง รุสเซียกับเยอรมันน่าจะเป็นเพียงจุดมุ่งหมายเดียวของรุสเซียที่ปรากฏผลสำเร็จ กติกาสัญญาเหล่านั้น เป็นการก่อเกิดผลทางจิตวิทยา อย่างไรก็ตาม รุสเซียก็พึงพอใจในผลของการทูตดังกล่าว และ มีได้ระบุอ้อท้ออยู่ที่จะเพียรแสวงหาหนทางอื่นต่อไป รุสเซียได้แสวงหาความร่วมมือจากฝรั่งเศส และสหราชอาณาจักร

¹⁸ Ibid , pp. 218-219

ในวันที่ 16 เดือนพฤษจิกายน ค.ศ. 1933 รุสเซียได้เปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐอเมริกา อันที่จริง สถาลินเองนิยมวิธีการพัฒนาชาติแบบสหรัฐอเมริกาอยู่แล้ว ความเป็นมิตรต่อสหรัฐอเมริกาจึงอยู่ในระดับพิเศษสุด รุสเซียต้องการขอความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกาในการสักดิ้นการขยายอำนาจของอาณาเขตของญี่ปุ่นในตะวันออก แต่ความมุ่งหมายดังกล่าวค่อนข้างจะล้มเหลว เพราะสหรัฐอเมริกาได้ดำเนินนโยบายอยู่โดยเด็ดขาดเพื่อมองมองมา_r> ความไวที่การเมืองระหว่างประเทศที่เต็มไปด้วยการซึ่งใหญ่ใหญ่ กัน ถึงกระนั้น สหรัฐอเมริกาเองก็ต้องที่ญี่ปุ่นได้แผ่ขยายอำนาจครอบคลุมตะวันออก และวิตกที่เยอรมันมีท่าทีก้าวร้าว รุกรานยูโรป รุสเซียเป็นรัฐหนึ่งที่อาจจะสักดิ้นการขยายอำนาจของเยอรมันในยูโรป และภัยญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกได้ สหรัฐอเมริกาจึงพร้อมที่จะผูกมิตรกับรุสเซีย แม้จะมีความรังเกียจลักษณะคอมมิวนิสม์ และไม่พอใจที่องค์การโภมินเทอร์นสนับสนุนบทบาทการคอมมิวนิสต์ในสหรัฐอเมริกา การที่สหรัฐอเมริกาเจกรัฐติดนิยมนาทุนชั้นนำยอมผูกมิตรทางการทูต จึงย่อมนำไปได้ว่าเป็นชัยชนะทางการทูตครั้งสำคัญสำหรับรุสเซีย

เพื่อยืนนโยบายสันติภาพ และหลักการว่าด้วยความมั่นคงร่วมกัน รุสเซียได้ดำเนินการทูตอีกครั้งจนได้เข้าเป็นสมาชิกสันนิบาตชาติในปี ค.ศ. 1934 ในช่วงจังหวะที่เยอรมันได้อบตัว การเข้าสู่องค์การนี้จึงมิได้ทำให้รุสเซียได้รับผลประโยชน์มากmany แต่อย่างใด ดังได้ประจักษ์จากการที่องค์การนี้ไม่อาจลงโทษญี่ปุ่นได้ในวิกฤติการณ์แม่นญูเรีย และยินยอมให้เยอรมันละเมิดสนธิสัญญาแวร์ชายส์โดยพฤตินัย ถึงกระนั้น รุสเซียได้แสดงให้โลกประจักษ์ว่า นโยบายทางการคือ แสรวงหาสันติภาพโดยส่งเสริมความร่วมมือกันในการรักษาเสถียรภาพความมั่นคงร่วมกัน และรณรงค์ความเห็นใจจากนายทุน โดยมุ่งหารือยังกับประชาชนในโลกนายทุน รุสเซียต้องการความแน่ใจว่า ในกรณีที่ญี่ปุ่นและเยอรมันดำเนินนโยบายก้าวร้าว รุกราน โลกนายทุนจะปฏิบัติการต่อต้าน วิกฤติการณ์ใดที่เกิดขึ้นย่อมทำให้รุสเซียหวั่นวิตกว่าวิกฤติการณ์นั้น ๆ จะลุกคามเป็นสังคมที่ดึงเอารุสเซียเข้าไปเกี่ยวข้องพัวพันด้วย รุสเซียจะต้องพยายามหลีกเลี่ยงสังคม แต่ทั้งนี้ มิได้หมายความว่ารุสเซียมีเจตจำนงที่จะดำเนินนโยบายแสรวงหาพันธมิตร

การที่ยิตเลอร์แสดงตนอย่างเปิดเผยว่าต่อต้านลักษณะคอมมิวนิสม์ ทำให้รุสเซียหวัดวิตกว่ายิตเลอร์จะแสร้งหาพันธมิตรต่อต้านรุสเซีย โดยอาศัยความแตกต่างทางด้านอุดมการณ์ รุสเซียจึงปรารถนาที่จะสร้างแนวปีดล้อมลักษณะซิม์ และทวีความวิตกที่เยอรมันเสริมสร้างกำลังแสนยานุภาพ ความล้มเหลวของการประชุมนานาชาติลดอาวุธจึงสร้างความไม่พอใจแก่รุสเซียเป็นอย่างยิ่ง ความพยายามของรุสเซียในการปีดล้อมลักษณะซิม์ผลักดันให้รุสเซียเริ่มแสร้งหาความเป็นมิตรจากฝรั่งเศส การทابานตามเป็นมิตรไม่รีกับฝรั่งเศสเป็นชั้นเชิงทาง

การทุตแหนหนี่ที่มุ่งเตือนเยอรมนีให้หันมาเป็นมิตร และเป็นหั่งสกัดกั่นไว้เยอรมนีผูกมิตรกับฝรั่งเศสเพื่อต่อต้านรัสเซีย

ความพยายามของรัสเซียเมื่อหนทางเป็นไปได้ เนื่องจาก สิตเลอร์เองมีแนวโน้ม ต้องการผูกมิตรกับฝรั่งเศส เพื่อให้ฝรั่งเศสยินยอมในการณ์ที่เยอรมนีจะขยายอำนาจอาณาเขต ไปสู่ตะวันออก รัสเซียจึงต้องพยายามทابานทางไม่ตรีกับฝรั่งเศส เยอรมนีเองก็แห่งขันทางทابาน ทางไม่ตรีกับฝรั่งเศส โดยผ่อนปรนนานับการแก่ฝรั่งเศส เพื่อให้ฝรั่งเศสถายใจปิดตามีดมน ต่อนโยบายเยอรมนีสู่ตะวันออก รัสเซียได้พยายามกล่อมฝรั่งเศส เช่นกันว่าการที่ฝรั่งเศสมี นโยบายผ่อนปรนต่อเยอรมนีให้ขยายอำนาจอิทธิพลสู่ตะวันออก หากได้เป็นนโยบายที่ได้ผล สมประสงค์ไม่ว่าเยอรมนีจะไม่หันมารุกรานฝรั่งเศส พลังแสนyanukapเยอรมนีมีอำนาจหนื้อ ฝรั่งเศสมหาศาล ฝรั่งเศสจึงควรร่วมมือกับรัสเซียต่อต้านการขยายอำนาจอาณาเขตโดยเยอรมนี

ในเดือนธันวาคม ก.ศ. 1934 รัสเซียประสบความสำเร็จในการทابานทางไม่ตรี กับฝรั่งเศส เป็นการชดเชยกับวิธีการเบื้องต้นที่ล้มเหลว คือการทابานทางเป็นไม่ตรีกับเยอรมนี และกับโปแลนด์ การผูกมิตรกับฝรั่งเศสเป็นการทดสอบชิมลงว่า เยอรมนีจะมีปฏิกริยาตอบโต้ ไปในแนวลักษณะใด

เหตุการณ์ความวุ่นวายภายในรัสเซียเองมีส่วนทำให้รัสเซียไม่มีโอกาสตระหนัก ถึงภัยอิตเลอร์อย่างจริงจังเท่าที่ควร ปี 1935 นับเป็นปีเริ่มต้นแห่งการกำจัดการล้างทางการ เมืองภายในรัสเซีย เหี้ยยวของการล้างคือ นาย列夫. บี. คาเมเนฟ (Lev B. Kamenev) และ นายจี. อ. ซีโนเวียฟ (G. E. Zinoviev) สถานการณ์ในบูรุปักษิเริ่มเคลื่อนไหวเช่นกัน ในเดือนมีนาคม เยอรมนีประกาศเสริมสร้างกำลังแสนyanukapโดยเริ่มตัวการออกพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ผลักดันให้ฝรั่งเศสร่วมวิตกกรรมล้างเยอรมนีมากขึ้น รัสเซียจึงสามารถถึงฝรั่งเศษมาลงนาม ร่วมในสนธิสัญญาเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม รัสเซียเริ่มมีความแน่ใจว่า ระบบฟลังฟลังในอิตาลี และเยอรมนีได้ตั้งมั่นในสองประเทศแล้ว และรัสเซียไม่มีความเชื่อมั่นในนโยบายของสอง ประเทศที่ได้ประกาศต้องการมิตรภาพและการอยู่ร่วมกันโดยสันติ อันตรายใหญ่หลวงในทรรศนะ ของรัสเซีย กือ ภัยอิตเลอร์ สนธิสัญญา_rwm ช่วยเหลือกันระหว่างรัสเซียกับฝรั่งเศสได้ระบุว่า ห้ามสองฝ่ายจะให้ความช่วยเหลืออีกฝ่ายในกรณีที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดถูกเยอรมนีรุกราน แต่ขอ ตกลงนั่นไม่ได้ระบุความช่วยเหลือของฝรั่งเศสในกรณีที่ญี่ปุ่นรุกรานรัสเซีย ในกรณีที่เยอรมนี รุกรานฝรั่งเศส รัสเซียเองจะเข้าช่วยรบรุกมิได้ เพราะต้องเดินทางผ่านโปแลนด์ โดยเฉพาะ ถ้ารัฐต่าง ๆ ในภูมิภาคตะเบ็งอลติการณ์เป็นกลาง ความผูกพันของรัสเซียตามสนธิสัญญา จึงมีที่ตัวว่าจะไร้ผลสำหรับฝรั่งเศส และรัสเซียมีโอกาสใช้เป็นข้ออ้างไม่เข้าเกี่ยวข้องได้ง่าย รัสเซียเองก็ไม่มีเขต疆界ที่ต้องการพัฒนามิตรอย่างจริงจัง และไม่ต้องการข้อผูกมัดที่เหนียวแน่น

ในการณ์เกิดสังคมรุสเซียจึงมีได้ริเริ่มการเจรจาทำข้อตกลงใจดีๆ ทางทหารอย่างจริงจังกับฝรั่งเศส สนธิสัญญาแห่งปี ก.ศ. 1935 เป็นเพียงข้อตกลงเบื้องต้นที่อาจนำไปสู่การเป็นพันธมิตร ถ้าหึ่งสองฝ่ายได้ตระหนักถึงภัยเยอรมนี ในปี 1935 ทั้งสองฝ่ายยังลังเลใจไม่ประณานที่จะก้าวไปถึงขั้นเป็นพันธมิตร ต่างฝ่ายต่างก็ยังต้องการสนธิสัญญานั้นเพื่อเป็นการทดสอบ ชีมลายท่าทีเยอรมนีให้ผู้กุมิตรกันฝ่ายตน ความสัมพันธ์ระหว่างฝรั่งเศสกับรุสเซียจึงเกิดขึ้นโดยเยอรมนีเป็นเหตุ และจะมั่นคงหรือไร้ความหมายเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับเยอรมนีอีกเช่นกัน

ฝรั่งเศสเองมีความลังเลที่จะผูกมัดตนเองกับรุสเซีย เพราะรังเกียจลัทธิคอมมิวนิسم และไม่วางใจในประสิทธิภาพกำลังทหารของรุสเซีย สนธิสัญญาแห่งปี 1935 มีผลต่อเยอรมนีในกรณีเดียวเท่านั้นก็อ ไม่อาจดำเนินนโยบายก้าวร้าวรุกรานรุสเซียได้ดังเช่นอดีตอีก อิตเลอร์ได้ประมาณข้อตกลงระหว่างฝรั่งเศสกับรุสเซียว่า เป็นข้อตกลงที่เปิดโอกาสให้รุสเซียดำเนินนโยบายปฏิวัติโลก และเปิดทางให้รุสเซียละเมิดสนธิสัญญาต่างๆ ที่กระทำกันที่เมืองโลคาโร่โน อย่างไรก็ตาม เมื่อรุสเซียมีความเห็นใจว่าสามารถสกัดกั้นการขยายตัวของเยอรมนีได้ด้วยข้อตกลงผูกมัดกับฝรั่งเศสแล้ว รุสเซียก็สั่นสุดความสนใจได้ๆ ที่จะส่งเสริมให้ฝรั่งเศสร้างความยั่งใหญ่เหนือยูโรป และไม่ประณนาที่จะเห็นฝรั่งเศสและอังกฤษเสริ่มสร้างอำนาจกำลังแสน-ยานุภาพ

ถึงกรณ์นี้ อังกฤษเริ่มโครงการสร้างกำลังแสนยานุภาพอย่างเป็นทางการในวันที่ 11 มีนาคม ก.ศ 1935 โครงการนั้นมีลักษณะปรับให้เปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์โลก อังกฤษเองระมัดระวังมากในการสร้างกำลัง เพราะการสร้างกำลังนั้น ถ้าดำเนินไปในระดับซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัยแก่ประเทศ แต่ถ้าสร้างกำลังเต็มขีดคันก็คุกคามเสถียรภาพความมั่นคงของประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบ

อย่างไรก็ตาม การที่รุสเซียและฝรั่งเศสให้สัตยาบันสนธิสัญญาต่อ ก็ได้มีส่วนผลักดันให้เยอรมนีตอบตื้อ โดยการส่งทหารเข้ายึดครองไรน์แลนด์ (Rhineland) ในเดือนมีนาคม ก.ศ. 1936 โดยไม่มีมีนาคมท่าอำนวยฝ่ายได้ทัดทานหรือต่อต้าน การยึดครองนั้นทำลายระบบพันธมิตรที่ฝรั่งเศสทำกับบรรดาประเทศเพื่อนบ้านให้ญี่ปุ่นอย่างของเยอรมนีทางยูโรปตะวันออก เป็นการคุกคามยูโรปภาคันน์ อีกทั้งเป็นการทำลายสนธิสัญญาต่างๆ ที่ได้กระทำกันที่เมืองโลคาโร่โน (Locarno Treaties แห่งปี 1925) การยึดครองไรน์แลนด์จึงถือกันว่า เป็นจุดหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญอย่างยิ่งขาด¹⁹ สถานการณ์ยูโรปตึงเครียดยิ่งขึ้นเมื่ออิตาลีได้ใช้กำลังทหารบุกເອົ້າໂປ່ຢ ສັນນະ-ບາຕชาตireiykrongให้ສາມາຊືກລົງໄທຫວີທາງເຄຣຍຈູກິຈ (Economic Sanction) ແຕ່ໄມ້ໄດ້ຜົດ ການທີ່ເຍືອມນີ້ຈາກຫາຍຸຍືດຄຣອງໄຣນໍແລນດໍ ແລະ ຄວາມລົ້ມເຫລວໃນກາລົງໄທຫວີທີ່ບຸກເອົ້າໂປ່ຢ

¹⁹ Ibid., p. 234

นั้นเป็นความทุ่มเทโดยเฉพาะสำหรับอังกฤษที่ต้องตระหนักว่า ไม่อาจหาญที่จะใช้กำลังบังคับลงโทษซึ่งหมายถึงสังคม เพราะอังกฤษไม่พร้อมที่จะรับ การสร้างกำลังใหม่ของอังกฤษได้เริ่มขึ้นอย่างไม่เต็มใจเท่าไนน์ก และดำเนินไปอย่างครึ่ง ๆ กลาง ๆ ท่ามกลางการทักท้วงของปวงชน

เชอร์ชิลล์ได้เรียกร้องให้มีการปรับปรุงสนธิสัญญาต่าง ๆ ที่มิได้ให้ความเห็นชอบแก่ฝ่ายแพ้ การลดอาวุธโดยละเอียดข้อเท็จจริงนี้ย่อมเท่ากันเป็นการที่ให้การลดอาวุธล้มเหลว ตั้งแต่เริ่มต้นเลยที่เดียว ท่ามกลางภาระการณ์ที่ปราบแปรหัวโลก ชาติต่าง ๆ ควรเตรียมรับให้พร้อม ถ้าไม่พร้อม ชาติที่อ่อนแอด้วยเฉพาะกรณีอังกฤษควรแสดงหานหันมิตร รวมทุกฝ่ายเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะดึง รัสเซีย สหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส นโยบายแสดงหานหันมิตร (Policy of Grand Alliance) ไม่เป็นที่เลื่อมใสเท่าที่ควร มหาชนยังนิยมนโยบายประนีประนอม ผ่อนปรน (Appeasement) มากกว่า

ในทรรศนะของรัสเซีย การที่มหาอำนาจตะวันตกมิได้ทัดทานเยอรมันยึดครอง ไรน์แลนด์ เป็นทางบอกรเหตุเบื้องต้นว่า เยอรมันจะหันเข้ามิชอบการขยายอำนาจมาสู่ตะวันออก โดยมหาอำนาจตะวันตกคงจะไม่ทัดทาน สันติภาพเริ่มคลอนแคลนด้วยมหาอำนาจ รัสเซียและฝรั่งเศสได้เริ่มเคลื่อนไหวรวมตัวกันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ความพยายามของเยอรมันนี้ ที่จะแยกรัสเซียให้ตกอยู่ในภาวะอยู่โดดเดี่ยวได้สิ้นสุดโดยปริยาย รัสเซียได้ผูกมัดข้อตกลง กับฝรั่งเศส และกับประเทศเพื่อนบ้าน

ในวันที่ 16 พฤษภาคม ก.ศ. 1935 รัสเซียได้ลงนามร่วมกับโซเวียตในสนธิสัญญาให้ความช่วยเหลือร่วมกัน ตามสนธิสัญญานี้ข้อแม้มว่า รัสเซียจะช่วยเหลือโซเวียต ถ้าฝรั่งเศสจะช่วยเหลือโซเวียตในวันนี้ มีข้อควรสังเกตว่า ถึงแม้ฝรั่งเศส จะยืนยันช่วยเหลือโซเวียตในวันนี้ ฝรั่งเศสก็จะปฏิบัติตามพันธกรณีมิได้ เพราะฝรั่งเศสมิอาจเดินทัพผ่านเยอรมันได้ รัสเซียก็เช่นกัน จะช่วยโซเวียตให้ยก เพราเวียต้าประเทศเพื่อนบ้านที่สำคัญคือ โปแลนด์ก็ได้ รูเมนเนียก็ได้ ย่อมไม่ขึ้นยอมให้รัสเซียเดินทัพผ่าน ดังนั้น ทั้งรัสเซียและฝรั่งเศสยอมไม่อยู่ในฐานะที่จะช่วยโซเวียตให้ พันธกรณีกับโซเวียตในวันนี้จึงไร้ความหมายปฏิบัติตามได้ สนธิสัญญานี้ให้ผลเฉพาะทางด้านจิตใจเท่านั้น

ในขณะเดียวกัน รัสเซียได้เรียกร้องให้มหาอำนาจตะวันตกตระหนักถึงการรักษาความมั่นคงร่วมกัน (Collective Security) โดยการให้ความร่วมมือกับปฏิบัติการ (Collective Action) สร้างแนวร่วมประชาติทุกประเทศ (Popular Front) เพื่อต่อต้านกัปยานาซี เพื่อส่งเสริมหลักการดังกล่าว รัสเซียได้ประกาศ ณ ที่ประชุมองค์การโคมินเทอร์น ครั้งที่ 17 (27 มกราคม ก.ศ. 1935) เรียกร้องให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์สร้างแนวร่วมกับทุกฝ่ายที่ต่อต้านฝ่ายมหาอำนาจอักษะ

ถึงกระนั้น รุสเซียมีได้นิ่งนอนใจ ด้วยตระหนักว่า ตะวันตกยังกรีงไม่เต็มใจร่วมมือกับรุสเซียต่อต้านภัยนาซี รุสเซียจะต้องเลือกนโยบายว่า จะสู้ หรือจะยอมโอนอ่อนผ่อนปรนเป็นมิตรในตรีก้าแย่ครมนี่ รุสเซียมีที่ทำว่าอาจจะต้องเลือกเอกสารหันหน้ามาตกลงกับเยอรมนี ด้วยรุสเซียยังไม่พร้อมรบ รุสเซียจะต้องถ่วงรอค่อยจับระหว่างเตรียมรบให้พร้อมสรรพก่อน และในขณะเดียวกันก็หวังอยู่ว่าบ้างว่า เยอรมันอาจหันเหียนวิถีทางการขยายอาณาเขตจากตะวันออกไปสู่ทางตะวันตก

ในการดำเนินการทุตทานตามเยอรมัน สถาลินจำต้องสร้างบรรยากาศความมั่นคงภายในเพื่อมิให้เป็นจุดอ่อนบั้นทอนอำนาจการต่อรองกับเยอรมัน สถาลินได้เริ่มหมายตาไปที่ข้าราชการระดับสูงของรัฐบาล ประมาณ 2/3 ของข้าราชการระดับสูงจะต้องถูกกำจัดรวดเดียวไป นับแต่ปี ก.ศ. 1936 ได้มีการภาคล้างฝ่ายปฏิปักษ์ทางการเมืองที่มีหัวเสื่นยอมตั้งแต่ระดับสูงมาถึงระดับต่ำ เป็นระยะที่อาจจะกล่าวได้ว่า สถาลินก้มความเหี้ยมโหดทารุณกรรมและความบ้าคลั่งหวาดระวงฝ่ายปฏิปักษ์ (Terror and Hysteria) ผลของการภาคล้างฝ่ายปฏิปักษ์ที่นับว่าสำคัญคือ กองทัพรุสเซียขาดประสิทธิภาพ มหาอำนาจตะวันตกเริ่มไม่แน่ใจว่า รุสเซียจะมีค่าการนับนี้เนื่องเป็นพันธมิตรได้จริงแท้สักเที่ยงได้ เยอรมันเองก็บังเกิดความย่ำใจที่จะแผ่ขยายอาณาเขตไปสู่ตะวันออก ผลสำคัญของลมหายใจ การภาคล้างฝ่ายปฏิปักษ์ได้บั้นทอนพลังอำนาจของพระคocomมิวนิสต์ทั่วโลก รุสเซียเองก็ตีตนออกห่างอยู่โดยดีเดียวกันนี้

ในจังหวะเมฆาที่รุสเซียอยู่โดยดีเดียวนั้นเอง เยอรมันได้ดำเนินการทุตญกมดให้อิตาลีเป็นกลาง เพื่อเยอรมันจะได้สามารถยึดอสเตรียในเดือนกรกฎาคม ก.ศ. 1936 เยอรมันและอิตาลีร่วมลงนามในข้อตกลงให้ความร่วมมือในเรื่องอสเตรีย สเปน และบรรดาประเทศต่างๆ ในลุ่มแม่น้ำดานูบ ตลอดจนแอธิโอเปียในแอฟริกา อิตาลียังได้เกลี้ยกล่อมให้อสเตรียอ่อนข้อแก่เยอรมันเพื่อหลอกเลี้ยงความรุนแรง

เยอรมันได้โฆษณาชวนเชื่อว่าเป็นผู้ไฟสนติภาพ และได้แสดงความจริงใจออกมายังการที่อิตาลีได้กล่าวสุนทรพจน์ที่เมืองนูร์เเมร์บอร์ก (Nuremberg) ในวันที่ 9 กันยายน ก.ศ. 1936 ความตอนหนึ่งว่า “ประชาชนชาวเยอรมัน...มิได้มีความปรารถนาอื่นใดยิ่งไปกว่า การอยู่ร่วมกันโดยสันติกับผู้ที่ปรารถนาเรออยู่ร่วมกันโดยสันติ และปรารถนาไม่ตรวจภัยเรา... ประเทศเยอรมันจะมีความสุข...ที่จะได้ทราบว่าผลประโยชน์ของประเทศเรา และสันติภาพภายนอกได้รับการท้าประทับ และได้รับความมั่นใจแน่นอนยิ่งขึ้น โดยพลังอันเข้มแข็งยิ่งของเรารอ”²⁰ แต่ในด้านปฏิบัติ เยอรมันเพิกเฉยต่อสันนิบาตชาติ

²⁰ Adolf Hitler, **Speech of Chancellor Hitler at Nuremberg, September 9, 1936**, Publication in International Conciliations, No. 324 (New York Carnegie Endowment For International Peace, 1935-39).

เวทีแรกที่พิสูจน์เจตนาณณ์เยอรมนี คือสังคมกaltungเมืองในสเปนในเดือนกรกฎาคม ก.ศ. 1936 อังกฤษและฝรั่งเศสประกาศไม่เข้าแทรกแซงทางทหาร เยอรมันและอิตาลีได้เข้าแทรกแซงทางทหารโดยช่วยเหลือฝ่ายกันปฏิรุสเซียจึงให้ความช่วยเหลือฝ่ายรัฐบาลสาธารณรัฐ (Republican) เป็นหน่องเข้าช่วยเพื่อรักษาระบบของประชาชนไปต่อของสเปน แม้จะผิดหลักกว่าเป็นปฏิปักษ์ทางอุดมการณ์ รุสเซียก็หวังเพื่อเอาใจอังกฤษและฝรั่งเศสจึงให้ร่วมปฏิบัติการต่อต้านฝ่ายนาซี สองภารกaltungเมืองสเปนยังเป็นกรณีตัวอย่างทดสอบพลังลัทธิคอมมิวนิสม์ กับลัทธินาซีมากกว่าอื่นด้วย รุสเซียจำต้องเข้าแทรกแซงช่วยฝ่ายรัฐบาลสเปนที่แม้จะต่างอุดมการณ์เพื่อสักดักกันอิทธิพลภัยนาซีมิให้แพร่ขยายจากสเปนสู่ฝรั่งเศส อีกทั้งเป็นการบังคับโดยปริยายให้ภัยนาซีจำกัดขอบเขตในสเปน จนไม่อาจหันเหวิดีทางขยายอาณาเขตสู่ตะวันออกได้โดยง่าย

นับแต่เดือนกันยายน ก.ศ. 1936 รุสเซียได้ทุ่มเทให้ความช่วยเหลือแก่ฝ่ายรัฐบาลสเปนเต็มที่โดยการส่งอาวุธยุทโธปกรณ์และยุทธปัจจัยสู่แนวรบ และส่งที่ปรึกษาทางทหารให้ด้วย ความช่วยเหลือนั้นได้ถึงขีดคันที่ยกเว้นเพียงอย่างเดียวคือ รุสเซียมิได้ส่งทหารร่วมรบเพื่อหลักเลี่ยงการเผชิญหน้ากับฝ่ายนาซี รุสเซียได้เข้าแทรกซึมมีอำนาจอิทธิพลอยู่เบื้องหลังรัฐบาลสเปน แต่รุสเซียก็มิได้ส่งเสริมคอมมิวนิสต์สเปนให้สร้างอำนาจอิทธิพลในช่วงจังหวะเหมาะสมนั้น

รุสเซียได้ฝ่าจับตาดูความเคลื่อนไหวของทั้งสองฝ่ายมาอำนวยตะวันตก และทั้งฝ่ายเยอรมนีและอิตาลี วงการทูตยุโรปเริ่มเคลื่อนไหวตัวกันจนเห็นเด่นชัดทั้งสองฝ่าย เป็นข้อควรวิตกสำหรับฝ่ายรุสเซีย

อาจจะกล่าวได้ว่า อิตาลีมีบทบาทสำคัญในการเมืองยุโรปในน้อย อังกฤษหาดวิตกภัยสามด้าน คือ ภัยเยอรมนีในยุโรป ภัยญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออก และภัยอิตาลีในแอฟริกา อังกฤษได้เริ่มนี้ที่ท่าโโนนอ่อนต่อสามฝ่าย เริ่มด้วยการทำข้อตกลงสุภาพบุรุษ (Gentlemen's Agreement) กับอิตาลีในเดือนมกราคม ก.ศ. 1937 เป็นข้อตกลงผ่อนปรนกันว่าด้วยอำนาจผลประโยชน์ในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และเพิ่มความเข้มแข็งอันดีต่อกันในข้อตกลงแห่งปี 1938 นอกจากอิตาลีแล้ว อังกฤษยังได้ทำบทามไม่ตรีกับเยอรมัน ตั้งแต่ ก.ศ. 1930 อังกฤษได้ทำข้อตกลงว่าด้วยการทหารเรือกับเยอรมัน ครั้นถึงปี 1935 อังกฤษได้ลงนามร่วมกับเยอรมันในข้อตกลงว่าด้วยการทหารเรือ (Naval Agreement) ซึ่งทำให้บรรดาสมาชิกพรรครัฐของอังกฤษวิพากษ์-วิจารณ์ว่า เป็นการยินยอมให้เยอรมันและอิตาลีเป็นฝ่ายเดินแಡ่มการเมืองในยุโรป บีบบังคับ

อังกฤษให้ถือปฏิบัติต่อส่องชาตินั้นด้วยอย่างชนิดไม่มีข้อบกพร่องจากชิปป์ตี้²¹ เชอร์ชิลล์เองได้โกรธว่า ข้อตกลงนั้นเป็นการขยันขมให้เยอรมันเสริมสร้างกำลังรบนาวีเต็มความสามารถ 5–6 ปีภายภาคหน้า²²

การเปลี่ยนท่าทีนโยบายของอังกฤษในปี 1937 มีข้อควรสังเกตว่า นโยบายผ่อนปรนต่อเยอรมันและอิตาลีได้เริ่มปรากฏเด่นชัดจนอาจจะกล่าวได้ว่า นโยบายเช่นนั้นเป็นนโยบายต่างประเทศต่อเยอรมันและอิตาลีอย่างเป็นทางการ ผู้ดำเนินนโยบายผ่อนปรนนี้ คือนายแซมเบอร์เลน

ในเดือนพฤษภาคม ก.ศ. 1937 แซมเบอร์เลนได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรี ท่านผู้นี้คือสัญลักษณ์ของการประนีประนอม แซมเบอร์เลนพร้อมที่จะเสียสละเกือบทุกอย่าง เพื่อสันติภาพ ฝ่ายค้านเอง คือนายคัลเมนต์ แอตเล่ (Clement Attlee) เกยหามหันไว้ว่า “แซมเบอร์เลนพร้อมที่จะพยายามให้ให้ท่านมาป้า เขาเป็นผู้ที่ไฟสันติภาพที่ยอมทุกอย่าง”²³

ถึงกระนั้น แซมเบอร์เลนไม่ได้ใจ และหวัดเกรงลัทธิคอมมิวนิสม์มากจนไม่อาจจะผูกมิตรกับรัสเซียตั้งที่ เชอร์ชิลล์เรียกร้อง เขายื่นอ้างว่าจะสามารถช่วยรักษาสันติภาพได้ โดยร่วมมือกับเยอรมัน ฝรั่งเศส และอิตาลี เป็นการแยกรัสเซียออกจากสารบบการเมือง จนมีผู้วิจารณ์ว่า โดยเนื้อแท้แล้ว นายอังกฤษมุ่งเงาใจเยอรมัน ส่งเสริมให้แพร่อำนาจไปทางยูโรปตะวันออก เพื่อให้เกิดกรณีพิพาทกับรัสเซีย เป็นการทำลายล้างสองลัทธิที่เป็นมหันตภัยต่อยุโรป

การที่อังกฤษมีที่ทำอ่อนลง ทำให้เยอรมันทวีความมั่นใจว่าจะสามารถเจรจาให้อังกฤษถือนโยบายเป็นกลาง ยินยอมให้เยอรมันนิ่งหายาณาเขตไปทางยูโรปกลางสู่รัสเซียได้ ในขณะเดียวกันชีตเลอร์ก็มีได้หาดวิตกภัยรัสเซียเท่าใดนัก เพราะแน่ใจว่าจะสามารถเจรจาให้รัสเซียรักษาความเป็นกลางได้ อีกทั้งเพื่อสร้างภาวะศึกสองด้านแก่รัสเซีย เยอรมันได้ดึงเอาญี่ปุ่นเข้ามายืนพันธมิตร โดยร่วมลงนามในสนธิสัญญาต่อต้านองค์การคอมมิวนิเทอร์น (Anti-Comintern Pact) ในเดือนพฤษภาคม ก.ศ. 1937

ความไม่กล้าชิดกันของฝ่ายเยอรมัน ญี่ปุ่นและอิตาลี ได้ก่อให้เกิดความวิตกขึ้นแก่รัสเซียเป็นอันมาก รัสเซียได้เพียรเรียกร้องให้ฝ่ายมหาอำนาจตะวันตกเข้าใจและตระหนักให้ถ่องแท้ว่าการที่เยอรมันอ้างจะหมายมาดโจมตีรัสเซียในอนาคตนั้น เป็นเพียงม่านอัมหารัง

²¹ สุนทรพจน์ของนายแอตเล่ (Clement Attlee) ในรัฐสภา เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน ก.ศ. 1936

²² Taylor, p. 33

²³ จดหมายเปิดผนึกของบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทยมีส ถึงนายแซมเบอร์เลน เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม ก.ศ. 1937

เจตนาการณ์ของเยอรมนีที่มุ่งจะทำลายล้างมหาอำนาจตะวันตก สมการจะไม่มีหนทางได้ถูกจำกัดขอบเขตให้เป็นสงครามเฉพาะแห่ง เนพะห์ตองก์น์ได้ (Local War) สมการเยอรมนีกับรัสเซียจะมีผลลัพธ์ตามเป็นสมการทั้งทวีปที่จะทำให้มหาอำนาจตะวันตกทุกฝ่ายต้องเก็บข้องมหาอำนาจตะวันตกซึ่งไม่การนั่งนอนใจประมาทภัยนาซี

รัสเซียได้เพิ่รทราบทางมหาอำนาจตะวันตกให้สร้างแนวร่วมต่อต้านภัยนาซี และได้พยายามขัดขวางมิให้ฝ่ายนาซีผูกมิตรกับฝ่ายมหาอำนาจตะวันตก ในขณะเดียวกัน รัสเซียก็ได้มองหาสู่ทางที่จะผูกมิตรกับฝ่ายนาซี การทูตที่ส่อลักษณะเอตัวรอดทุกวิถีทางเช่นนี้ มิได้บันบรรลุดุลมุ่งหมายเท่าที่ควร การสร้างแนวร่วมกับตะวันตกล้มเหลว เพราะตะวันตกไม่ไว้วางใจรัสเซีย และไม่เต็มใจที่จะร่วมปฏิบัติการต่อต้านภัยนาซี ความแตกต่างกันทางอุดมการณ์ อันเป็นพื้นฐานของสถาบันการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของทั้งสองฝ่ายนั้นมีส่วนสร้างความรู้สึกไม่เต็มใจและไม่ไว้วางใจพอที่จะผูกมิตรต่อ กันอย่างแท้จริง อีกทั้ง ระหว่าง ค.ศ. 1937 – 1938 รัสเซียได้ดำเนินการกดดั้งฝ่ายปฏิปักษ์ทางการเมืองรุนแรงยิ่งขึ้น บรรดาข้าราชการ ฝ่ายทหารและพลเรือน ตลอดจนสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ล้วนถูกกำจัดกดดั้งล้ำไปด้วยวิธีการต่าง ๆ นับเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการกำจัดกดดั้งบรดานายทหารชั้นผู้ใหญ่ จำนวนมาก ได้ก่อให้เกิดความสงสัยขึ้นในวงการทหารญี่ปุ่นต่อต้านภัยนาซีที่อ่อนแอทางการทหาร เช่นนั้นจะมีประสิทธิภาพในการรบสูงพอที่จะมีค่าครันนับเนื่องเป็นพันธมิตรได้มาก น้อยเพียงใด

นับแต่ปี ค.ศ. 1937 รัสเซียได้มีทำที่เป็นการเปิดเผยว่า ส่งเสริมหลักการว่าด้วยความมั่นคงร่วมกัน และเพิ่รเรียกร้องให้มหาอำนาจตะวันตกให้ความร่วมมือกันต่อต้านภัยนาซี แต่โดยเนื้อแท้แล้วรัสเซียสืบห่วงที่จะได้รับความร่วมมืออย่างจริงจังจากตะวันตก และหมดสิ้นศรัทธาในหลักการว่าด้วยความมั่นคงร่วมกัน

ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1937 รัสเซียได้เริ่มถอยจากสังคมกลางเมื่อในสเปน รัสเซียให้ความช่วยเหลือจำกัดเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว และหวังที่จะเห็นเยอรมนีและอิตาลีเข้าแทรกแซงทางทหารในสเปนในระยะยาวนาน เพื่อถ่วงหน่วงเหนี่ยวภัยนาซีให้หันเขมทิศไปสู่ตะวันออก แต่ความหวังของรัสเซียดูเหมือนจะเลือนลา ทางเป็นไปได้ยากมิใช่น้อยในปี ค.ศ. 1937

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1937 วงการทหารเยอรมันได้ประชุมวางแผนเตรียมพร้อมทางทหาร นับเป็นเบื้องต้นของการเริ่มขยายอำนาจอาณาเขตไปสู่พรแคนตะวันออก ซึ่งได้สัญเสียให้แก่ประเทศเพื่อนบ้านตามสนธิสัญญาแวร์ชาบส์ อิตเลอร์ได้เข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม วงการทหารได้คาดคะเนว่าควรจะเริ่มปฏิบัติการช่วงชิงระหว่าง

เหมาะได้ ก่อนที่มหานาจจะตั่งตนตอกหักหลายจะพร้อมรบ โดยอุปมาอุปปีมาย่าว่าเสมอการตีเหล็กในขณะที่เหล็กยังร้อน ๆ อยู่ ("Strike while the iron was hot") เยอรมันได้เริ่มยุทธการแทรก-แข่งทางทหารในสังครวมกกลางเมืองสเปน รุสเซียได้จับตามองความเปลี่ยนแปลงด้วยความตระหนักว่า เยอรมันกำลังจะหันเข้าทิศการขยายอำนาจอาณาเขตไปสู่ตะวันออกประชิดพร์แม่นรุสเซีย รุสเซียได้คาดคะเนว่า เป้าหมายแรกแห่งการขยายอาณาเขตอาจจะเป็นออสเตรีย และเชโกสโล伐เกีย

ปี 1938 ได้เปิดฉากเป็นปีแห่งการขยายอำนาจอาณาเขตของฝ่ายเยอรมันซึ่งคาดคะเนว่า อังกฤษจะตั้งตนเป็นกลาง เพราะมีตรัมต์ต่อ ก.ศ. 1937

ในเดือนมกราคม ออสเตรียคืนพันแผนฝ่ายนาซีออสเตรียจะสร้างสถานการณ์เพื่อเปิดโอกาสให้เยอรมันส่งทัพเข้ายึดครองออสเตรีย ต่อมาในวันที่ 4 เดือนกุมภาพันธ์ เยอรมันได้เปลี่ยนรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ จากราชอน กอนสแต滕ติน ฟอน นาวรاثที่ (Baron Konstantin von Neurath) มาเป็นนายโจอาคิน ฟอน ริบเบนทร็อพ (Joachin von Ribbentrop) เป็นการซึ้ดว่าเยอรมันกำลังจะเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศ เยอรมันเริ่มปูคุกความอสเตรียหนักมือยิ่งขึ้น โดยบีบบังคับอสเตรียให้ยินยอมให้ฝ่ายนาซีออสเตรียมีอำนาจควบคุมกองทัพและตำรวจ ต่อมาได้ขัดขวางมิให้ออสเตรียจัดตั้งการลงประชามติ (Plebiscite) เพื่อให้ประชาชนตัดสินใจว่าการรวมกับเยอรมันหรือไม่ กองทัพเยอรมันได้ชุมนุมที่พร์แม่นต่อ ก.ศ. 1938 ทำให้ออสเตรียรอดพ้นจากปากเหยี่ยวปากกาไปได้ ในวันที่ 12 มีนาคม กองทัพเยอรมันเคลื่อนทัพเข้าไปในอสเตรียแล้วทำการผนวก (Anschluss) ออสเตรียเข้ากับเยอรมัน

การผนวกอสเตรียอย่างลอดนวลโดยมิต้องใช้กำลังทหารก่อสังครวมช่วงชิงนั้นได้สร้างความตื่นตระหนกแก่ยุโรปเป็นอย่างยิ่ง แม้ อังกฤษจะพยายามหาข้ออ้างในการไม่เข้าทัดทานต่อต้านว่า เยอรมันผนวกอสเตรีย อุปมาสมมือนเยอรมันขยายบ้านให้ spanning หลังบ้าน (backyard) กว้างขวางขึ้น เป็นที่น่ามองว่า การผนวกอสเตรียเป็นการรวมดินแดนของชาวเยอรมัน ไม่ได้เป็นการรุกรานดินแดนชาติอื่น จึงไม่ถือว่าเป็นการล่วงละเมิดหลักการว่าด้วยแนว เชื้อชาติ (Principle of Nationality) ถึงกระนั้น การผนวกอสเตรียเป็นการล่วงละเมิดข้อตกลงแห่งสนธิสัญญาสันติภาพ ณ พระราชวังแวร์ชาบส์ (แห่งปี 1919) ซึ่งได้ระบุห้ามอสเตรียผนวกเข้ากับเยอรมัน การผนวกอสเตรียจึงนับเนื่องเป็นจุดสิ้นสุดความสักดิ้สิทธิ์ในการถือปฏิญติตามสนธิสัญญาแวร์ชาบส์ บรรดามหาอำนาจในยุโรปตั่งตนบังเกิดความไม่แน่ใจว่า เยอรมันกำลังจะดำเนินการก้าวร้าวไปในลักษณะใดและไปสู่ทิศทางใด การผนวกอสเตรียที่

เยอรมนีอ้างว่า เป็นการเรียกคืนสิทธิ์โดยชอบธรรมในการรวมชาวยุโรปนั้น จะเป็นการเพียง พหุหรือไม่ เยอรมันจะหยุดอยู่ ณ จุดนั้น หรือจะก้าวต่อไป ยูโรปจะต่อต้านหรือจะเอาไว้ใน เอาไว้ไปไร่ ไม่รู้ไม่ซึ้งกับการรุกร้าวต่อไปโดยเยอรมันดังเช่นที่ได้เพิกเฉยกับการผนวกอสเตรีย

ในทรรศนะของรัสเซีย การที่เยอรมันผนวกอสเตรียถือเป็นสัญญาณอันตราย บอกเหตุให้รัสเซียตระหนักว่า ในที่สุดเยอรมันได้ตัดสินใจขยายอาณาเขตมาสู่ตัววันออก ปัญหาที่รัสเซียต้องพบก็มีอยู่แต่เพียงว่า รัสเซียจะเป็นมิตรหรือศัตรุของเยอรมัน รัสเซีย ได้เหยียบเรือสองแคม เช่นเคย กล่าวคือ กล่าวเตือนมาอำนวยตัววันตกให้เร่งระวังภัยนาซี และเร่งร่วมมือกับรัสเซียสร้างแนวร่วมต่อต้านภัยนาซี อีกด้านหนึ่งรัสเซียก็ได้เริ่มทابกาม ทางการทูตกับเยอรมัน เยอรมันเองก็มีความประณาน่าจะผูกมิตรกับรัสเซียด้วยหวังความ เป็นกaltungของรัสเซียในกรณีที่เยอรมันจะหมายตาไปที่เชโกสโลวะเกีย ทั้งสองฝ่ายจึงเริ่มนัด ที่ทำสนองไม่ตรึงต่อ กัน

ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1938 อิตาเลอร์ได้ส่งเสริมให้ชนกลุ่มน้อยเยอรมันในแคว้น สุเดтен (Sudetenland เสียงไห้แก่เชโกสโลวะเกียตามสันธิสัญญาแรร์ชาบส์) เรียกร้องสิทธิ์ในการปกครองตนเองจากรัฐบาลเชโกสโลวะเกีย ในขณะเดียวกัน เยอรมันได้ให้มูษณาชาน เชื่อผ่านสื่อสารมวลชนโน้มตีรัฐบาลเชโกสโลวะเกีย อังกฤษและฝรั่งเศสมีความเห็นว่า แคว้น สุเดтенเป็นคืนดีนเดินเดินของเยอรมัน จึงมีได้ตีความว่าพฤติกรรมของเยอรมันจะหมายถึง การกลั่นกินเชโกสโลวะเกียทั้งประเทศ อังกฤษและฝรั่งเศสจึงดำเนินนโยบายโน่นอ่อนผ่อนปรน (Appeasement) ต่อเยอรมันในกรณีสุเดтен โดยขอร้องให้รัฐบาลเชโกสโลวะเกียขยอนให้สิทธิ์ ปกครองตนเองแก่ชาวสุเดтен รัฐบาลเชโกสโลวะเกียเองนั้นก็มีได้คิดที่จะลิตรอนสิทธิ์ดัง กล่าวอยู่แล้ว เยอรมันก็ตระหนักรดี จึงคิดจะสร้างสถานการณ์เป็นข้ออ้างรุกร้าวต่อ คืนดีนเดินของเชโกสโลวะเกีย ในขณะเดียวกัน ก็ได้ติดต่อทابกามไม่ตรึงกับอังกฤษ นายแซมเบอร์เลน นายกรัฐมนตรี อังกฤษได้เดินทางไปพูดอิตาเลอร์ในวันที่ 15 กันยายน ค.ศ. 1938 อิตาเลอร์ได้ตั้งข้อเรียกร้อง ให้ดำเนินคื้นหลักการว่าด้วยการวินิจฉัยด้วยตนเองตามแนวเขื้อชาติ (Self-determination based on nationality) ในกรณีสุเดтен กล่าวคือ เยอรมันต้องการดินแดนทุกตารางนิวของเชโกสโลวะเกีย ที่มีชาวเยอรมันตั้งหลักแหล่งอยู่มากอย่างเห็นเด่นชัด เชโกสโลวะเกียจำใจต้องยอมรับข้อ เรียกร้องของเยอรมัน เพราะฝรั่งเศสได้แจ้งเชโกสโลวะเกียว่า ฝรั่งเศสจะไม่สนับสนุนเชโกสโลวะเกียในกรณีที่เกิดศึกสงครามกับเยอรมัน และเชโกสโลวะเกียจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ ถ้าเกิดสงครามขึ้น ครั้นเมื่อเชโกสโลวะเกียขยอนตามข้อเรียกร้องนั้นแล้ว อิตาเลอร์ก็ตั้งข้อ เรียกร้องใหม่ให้เชโกสโลวะเกียต้องคืนดินแดนทั้งหมดที่มีชาวเยอรมันตั้งหลักแหล่งอยู่ให้แก่ เยอรมันภายในวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1938 อิตาเลอร์ยังเรียกร้องให้ใช้หลักการวินิจฉัยด้วยตนเอง

ตามแนวเชื้อชาติในการณ์ชาวโปแลนด์ ชาวยังการ์ และชาวสโลวัก (Slovaks) ที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในเชโกสโล伐เกีย

ข้อเรียกร้องใหม่นี้ ได้สร้างความตื่นตระหนกแก่ยุโรปมาก อังกฤษและฝรั่งเศส เลิงเห็นเจตนารมณ์ของเยอรมนีว่าจะกลืนกินเชโกสโลวาเกียทั้งประเทศ ซึ่งเป็นสิ่งที่จะยินยอมมิได้อีกต่อไป เยอรมันเองได้เตรียมพร้อมรบต่อต้านเต็มที่ เชโกสโลวาเกียเตรียมประกาศ ระดมพล แต่อันที่จริงแล้ว อังกฤษและฝรั่งเศสมิได้ประณานะสู้เพื่อเชโกสโลวาเกีย เพราะยังไม่พร้อมรบและเสียงปวงชนส่วนใหญ่ไฟสันติภาพมากกว่าสังคม

นับเป็นเวลาเกือบ 5 ปีกว่าอังกฤษจะยอมรับว่า เยอรมันสร้างกำลังแสนyanุภาพ การสร้างกำลังของเยอรมันผิดถูกต้นให้อังกฤษทำต้องสร้างกำลังบ้าง ตั้งที่เซอร์เนเวล เฮนเดอร์ชัน (Neville Henderson) ได้ต่อว่าอิตเลอร์เมื่อพูนปะกันในวันที่ 3 มีนาคม ค.ศ. 1938 ว่า เยอรมัน ปลูกอังกฤษให้ตื่นจาก การหลับให้หลับ อิตเลอร์ได้ย้อนว่า ถ้าจะพูดเรื่องสร้างกำลังใหม่ อังกฤษ ควรเริ่มนับรุสเซีย ก็อ รุสเซียเป็นเหตุ มิใช่เยอรมัน เยอรมันจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างกำลัง เพื่อป้องกันภัยคอมมิวนิสต์ ถ้าอังกฤษยังไม่พร้อมรบ ฝรั่งเศสก็ดูเหมือนจะไม่พร้อมยิ่งกว่านั้น และถึงแม้ว่าฝรั่งเศสจะพร้อมรบ ฝรั่งเศสก็ไม่พร้อมที่จะรบกับเยอรมันแต่ฝ่ายเดียว การปฏิบัติ- การร่วมกัน (Joint Action) จึงไม่มีที่ทำว่าจะเป็นไปได้อย่างได้ผลสำเร็จ เพราะไม่มีฝ่ายใดพร้อมรบ

ท่ามกลางวิกฤติการณ์ที่กำลังจะระเบิดเป็นสังคมนั้น มีปัญหานี้ของการแก่การ พิจารณา คือ พันธกรณีที่ฝรั่งเศสและรุสเซียมีต่อเชโกสโลวาเกีย ซึ่งอาจจะรักษาเอกราชอีกไปได้ ของเชโกสโลวาเกียไว้ได้ ตามพันธกรณีได้มีเงื่อนไขหนึ่งว่า รุสเซียจะช่วยเชโกสโลวาเกีย ถ้า ฝรั่งเศสจะช่วยเชโกสโลวาเกียด้วย พันธกรณีรุสเซียเห็นนั้นขึ้นอยู่กับพันธกรณีฝรั่งเศสว่า จะปฏิบัติหรือไม่ก่อน รุสเซียได้ย้ำเสมอระหว่างวิกฤติการณ์ว่า รุสเซียยินดีที่จะให้เกียรติการพ พันธกรณีของตนต่อเชโกสโลวาเกีย ถ้าฝรั่งเศสจะปฏิบัติตามพันธกรณีต่อเชโกสโลวาเกีย ก่อนด้วย

ถึงแม้ว่า ฝรั่งเศสและรุสเซียพร้อมที่จะช่วยเชโกสโลวาเกีย การช่วยเหลือนั้นเอง ก็มีหนทางเกือบจะเป็นไปไม่ได้มากกว่าอื่น ลักษณะภูมิศาสตร์เป็นอุปสรรคสำคัญยิ่ง (ถ้าดู แผนที่) เชโกสโลวาเกียไม่มีพรมแดนส่วนใดประชิดฝรั่งเศสและรุสเซีย ถ้าฝรั่งเศสจะช่วย จริงๆ มีหนทางเดียวคือ ต้องประกาศสงครามกับเยอรมัน แล้วเดินทัพผ่านเยอรมันไปสู่เชโกสโล- วาเกีย โดยทางที่ฝรั่งเศสจะทำเช่นนั้นเป็นไม่ได้ เช่นเดียวกับรุสเซีย ถ้าจะช่วยเชโกสโลวาเกีย รุสเซียจะต้องเดินทัพผ่านรูเมเนีย หรือโปแลนด์ ซึ่งต่างมีพรมแดนประชิดเชโกสโลวาเกีย หรือแม้แต่การเดินทัพผ่านแอลเบเนียเข้าสู่ปรัสเซียตะวันออกอีกทีหนึ่ง ก็เป็นไป ได้ยาก

หนทางเดียวที่รัสเซียเห็นหนทางสมคือ การเดินทัพผ่านโปแลนด์เข้าประเทศพรุ-แคนเยอรมัน เพื่อก่อศึกสองด้านสำหรับเยอรมัน ด้านหนึ่งคือฝรั่งเศสรุกเข้าไปสู่พรุแคน ตะวันตกของเยอรมัน อีกด้านหนึ่งรัสเซียรุกผ่านโปแลนด์เข้าไปสู่พรุแคนเยอรมันตะวันออก ปัญหานี้อยู่ว่า โปแลนด์จะยอมให้รัสเซียเดินทัพผ่านหรือ โปแลนด์ถือว่า รัสเซียเป็นปฏิปักษ์ ทางอุดมการณ์ ไม่เคยไว้วางใจในเจตนาرمณ์รัสเซีย (อดีตโปแลนด์ถูกแบ่งถึง 3 ครั้ง และอยู่ภายใต้การปกครองของรัสเซียจนถึง ก.ศ. 1917 เป็นความจำที่ยังไม่ลืมเลือนฝังใจโปแลนด์ ให้มีทั้งความรังเกียจ เกลียดกลัวและไม่ไว้ใจรัสเซีย) ด้วยรัสเซียเดินทัพผ่านโปแลนด์ รัสเซียก็อาจจะพยายามโอกาสขึ้นครองโปแลนด์อีก สำหรับรูเมเนียเองก็เช่นกัน ไม่ไว้วางใจรัสเซีย

ถึงแม้โปแลนด์และรูเมเนียยินยอมให้รัสเซียเดินทัพผ่าน และเดินทัพอาท ผ่านน่านฟ้าสองประเทศ ก็เป็นการเดินทัพที่ยากลำบาก การงานส่งทหารสู่แนวรบโซโคล-วาเกียจะต้องใช้เวลาอย่างต่อ 3 สัปดาห์ เพราะระบบการขนส่งต้องผ่านภูมิประเทศที่หุบกันดารมาก²⁴

ฝ่ายมหาอำนาจตะวันตกได้รู้เรื่อว่า โปแลนด์และรูเมเนียยินยอมให้รัสเซียเดินทัพผ่าน รูเมเนียท้ายสุดยินยอมที่จะให้รัสเซียเดินทัพผ่านโดยจะเอาหูไปมาเอาตาไปไว้เสีย แต่ โปแลนด์ยืนกรานไม่ยอมเด็ดขาด ในขณะที่ฝ่ายมหาอำนาจตะวันตกกำลังแสร้งหาวิธีช่วยโซโคล-วาเกียอยู่นั้น วงการทหารชั้นสูงของเยอรมันนี้มองก็มีความหวาดวิตกว่า กรณีสุดเดตุน จะนำเยอรมันนี้เข้าสู่สงครามกับตะวันตก ในสภาพที่ยังเตรียมไม่พร้อมทั้งตน วงการทหารชั้นสูงของเยอรมันนี้จึงคิดจะระวางยานยั่งทั้งการก่อการรัฐประหารทันทีที่แน่ใจว่า ทรงรามจะเกิดขึ้นด้วยกรณีสุดเดตุน ฝ่ายโซโคล-วาเกียเอง ชั่วโมงนี้เสียในการผลิตอาวุธยุทธิ์โซปกรณ์ (Skoda armament works) ว่าไปแล้ว ก็มีความสามารถที่อาจจะป้องกันตนเองได้ ถ้าโซโคล-วาเกียจะมีวัสดุกำลังใจมุ่งมั่นเพียงพอที่จะเผชิญหน้าผู้รุกราน โดยเฉพาะถ้าเหล่ามหาอำนาจจะมุ่งช่วยเหลือโซโคล-วาเกีย ซึ่งในระยะนั้นความช่วยเหลือต้องถูกกล่าวก็มีที่ท่าว่าอาจจะกระทำได้ นโยบายพ่อนปรนต่อเยอรมันนี้จึงมีได้เป็นความจำเป็นแต่อย่างใดเลย²⁵ แต่บรรดามหาอำนาจ ตะวันตกก็ดำเนินนโยบายเช่นนั้น ด้วยเหตุไม่แน่ใจในความพร้อมของตน และประเมินศักยภาพทางทหารของเยอรมันนี้สูงเกินความเป็นจริง รัสเซียได้พยายามเรียกร้องให้เปิดการเจรจาปรึกษาหารือกันเพื่อหลีกเลี่ยงสังคมร แต่เหล่ามหาอำนาจได้นอกปิดด้วยเกรงว่าจัดทำให้เยอรมันนี้กว่าความเป็นปฏิปักษ์ต่อเหล่ามหาอำนาจยิ่งขึ้น

²⁴ Kennan, *Russia and the West*, p. 305

²⁵ Ibid., p. 303.

ชิตเลอเร่อร์เองก็มีความวิตกมิใช่น้อยที่ฝ่ายมหาอำนาจตะวันตกมีที่ท่าเข้มแข็งเด็ดเดียว เช่นนั้น ท่านกล่าวภาวะวิกฤติการณ์นั้นเองที่อิตาลีได้เสนอตัวไว้กล่่อเกลี่ยโดยแนะนำให้เปิดการประชุมมหาอำนาจเพื่อพิจารณาการณ์สุเดเตน ข้อเสนอแนะเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย

ในวันที่ 29 กันยายน มหาอำนาจเยอรมนี อังกฤษ ฝรั่งเศส และอิตาลี เปิดการประชุมที่เมืองมิวนิก (Munich) ในเยอรมนี ที่ประชุมมีได้เชิญรัสเซียและสหราชอาณาจักรเข้าร่วมการประชุม การประชุมที่มิวนิกเป็นการประชุมรับรองสิ่งที่เยอรมนีต้องการคือ สุเดเตน เป็นการผ่อนปรนครั้งสุดท้ายของฝ่ายมหาอำนาจ โดยพยายามให้สุเดเตนเป็นการผ่อนปรน ของยูโรป การผ่อนปรนนั้นทำให้เยอรมนีย่างใจว่า “ยูโรปไม่อาจริบ จึงคิดที่จะแผ่ขยายอำนาจ อาณาเขตไปสู่ตะวันออกอย่างจริงจัง มหาอำนาจอังกฤษและฝรั่งเศสเองได้ออกจากที่ประชุมด้วยความรู้สึกตื้นตัวว่าจะต้องเร่งสร้างกำลังกองทัพซึ่งจะทำให้แผนชิตเลอเร่อร์ประสบความยากลำบากมิใช่น้อย อังกฤษและฝรั่งเศสเองก็แนบจะหลันตาเห็นเหมือนรายต่อไปของเยอรมนีคือ โน้ปแลนด์ นายกริโกรี โปเตเมกิน (Grigori Potemkin) รัฐมนตรีช่วยว่าการต่างประเทศของรัสเซียได้กล่าวกับเบอร์ลินว่า “สหายเอี้ย ท่านทำอะไรลงไป สำหรับข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้ามองไม่เห็นบทสรุปเป็นอย่างอื่นเลย นอกจากการแบ่งโน้ปแลนด์ครั้งที่ 4”²⁶

รัสเซียได้ทราบจากการผ่อนปรนที่มิวนิก (Munich Appeasement) ว่าเป็นการตระบัดสัตย์และตระบัดมิตรประเทศเชิงกลไก เอ็งทึ้งเป็นการจงใจที่จะกีดกันรัสเซียออกไปจากวงการเมืองยูโรป รัสเซียเริ่มพิจารณาให้ต่อต่องนโยบายต่างประเทศของตนใหม่แบบแต่หนึ่นมา

รัสเซียหมดสันศรีทชาในหลักการความมั่นคงร่วมกัน และเชื่อมั่นว่าบรรดามหาอำนาจล้วนมีจุดมุ่งหมายที่จะผลักดันชิตเลอเร่อร์ให้เดินหน้าสู่ตะวันออกเพื่อแขยุหน้ารัสเซีย หนทางรอดสำหรับรัสเซียนี้ทางเดียวคือ ต้องหันหน้าเข้าหาเยอรมนี เป็นการทابานตามไม่ตรีเยอรมนีและบรรดามหาอำนาจตะวันตก เพื่อถือไปต่อรอง รัสเซียแน่ใจว่า ทั้งพันธมิตรของฝรั่งเศสในยูโรปตะวันออก (Little Entente) และบรรดามหาอำนาจไม่เต็มใจที่จะขัดขวางการรุกคืบหน้าของเยอรมนี รัสเซียได้ทดสอบเจตนาเรมณ์ของทุกฝ่ายแล้วด้วยการเรียกร้องให้เปิดการประชุมสร้างแนวร่วมต่อต้านความก้าวร้าวของชิตเลอเร่อร์ แต่ทุกฝ่ายก็ไม่สนใจตอบแต่ต่อย่างใด รัสเซียถือว่า บรรดามหาอำนาจแสดงความไม่เป็นมิตรต่อรัสเซีย ฝรั่งเศสเป็นพันธมิตรที่พึ่งพาไม่ได้ การที่ยูโรปเพิกเฉยต่อความก้าวร้าวของฝ่ายเยอรมนีและอิตาลี ล้วนแสดงให้เห็นแล้วว่า ยูโรปมิเจตนาจะให้ทั้งสอง “ลัทธิอุบაทว์” พิฆาตกันจนอาสัญไปเองทั้งสองฝ่าย

²⁶ Ulam p. 258

ในขณะที่เกิดวิกฤติการณ์ขึ้นในยุโรปนั้น รุสเซียได้เกิดกรณีพิพาทกับญี่ปุ่นตามพรอมแคนตะวันออกตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1938 เอเยอร์มนีเอ็งมีได้พอยใจเท่าไถ่นอกที่ญี่ปุ่นเปิดชากรุกจินจานเกิดสงครามจีน – ญี่ปุ่นยกที่สองมาตั้งแต่ ก.ศ. 1937 เพราะญี่ปุ่นบุ่มหันไปสนใจจีนหมัดความใส่ใจที่จะควบคุมรุสเซียในตะวันออกตามแผนเยอรมันที่จะให้รุสเซียเผชิญศึกกระหนานเข้า คือ เอเยอร์มนีกระหนานทางตะวันตก และญี่ปุ่นกระหนานทางตะวันออก แม้ญี่ปุ่นจะเผชิญศึกหนักกับจีนเช่นนั้น รุสเซียก็ยังหาดวิตกภัยญี่ปุ่นมากเสียยิ่งกว่าภัยเยอรมัน เพราะในนานัมหัวใจได้หาญพอที่จะควบคุมการแผ่ขยายอำนาจอาณาเขตของญี่ปุ่นได้ รุสเซียได้ถือนโยบายส่งเสริมให้สังคมรุนแรง – ญี่ปุ่นดำเนินต่อไปเพื่อมิให้ญี่ปุ่นรุกรุสเซีย โดยให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่จีน ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1937 รุสเซียและจีนได้ลงนามในสนธิสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกัน เมื่อได้ความมั่นใจในพรอมแคนตะวันออกแล้ว รุสเซียก็หันสู่ตะวันตกอีกรั้งหนึ่ง แต่แล้วในกลางปีต่อมา รุสเซียก็ต้องหาดวิตกอีก เมื่อญี่ปุ่นได้แผ่ขยายอำนาจอิทธิพลในตะวันออกไกล รุสเซียมีทรัศนะอย่างไรต่อภัยเยอรมันและภัยญี่ปุ่นปรากฏชัดในสุนทรพจน์ของสถาลินในที่ประชุมพระคองมีวนิสต์รุสเซียในปี 1939 ว่า “มีแต่คุณบ้าเท่านั้นที่จะฝืนถึงการแยกอุตุเรนออกจากรุสเซีย”²⁷ สถาลินได้กล่าวหานารดาจารราดินนิยมตะวันตกแพร่่่ยวลือเช่นนั้นออกไปทั่ว เพื่อจะ “วางแผน” ทำลายบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรไม่ตรี และข้ายกให้รุสเซียมีความขัดแย้งกับเยอรมัน อีกทั้งยินยอมให้เยอรมันได้สูดเดนไป เป็นการเริ่มต้นเปิดชากรสกัดของรุสเซีย อาจจะกล่าวได้ว่า รุสเซียเองคาดคำกำลังอำนาจของจารราดินนิยมตะวันตกเกินจริง แล้วหากตามเยอรมันโดยมิได้มีอำนาจต่อรองแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อเยอรมนีก้าวเข้าไปในโซลัวร์เกียในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1939 แล้ว รุสเซียได้ตอบโต้ด้วยการไม่รับรองเท่านั้น พรอมแคนเยอรมันได้ใกล้พรอมแคนรุสเซียเข้าไปทุกที่แล้ว จากการขยายอำนาจอาณาเขตโดยปราศจากการขัดขวางจากบรรดามหาอำนาจ ทำให้ชีตเลอร์ได้เรียนรู้ทางลัดของการตั้งตนเป็นใหญ่ในยุโรปไว้เพียงข่มขู่กับเพียงพอแล้ว²⁸ เป้าหมายต่อไปของเยอรมัน คือ โปแลนด์ ซึ่งเปรียบเสมือนพรอมแคนกั้นเขตโครรณะ (The French Cordon Sanitaire) ในที่นี่ โครรณะ คือลักษณะมีวนิสต์รุสเซียเองก็หวาดวิตกว่า โปแลนด์จะกลายเป็นรัฐบริหารของเยอรมัน

เมื่อยังมีอำนาจดำเนินการทุกทางานทางโปแลนด์เพื่อขออนุญาตไปแลนด์ และเมื่อถูกทางานซึ่กคืน โปแลนด์ปฏิเสธ บรรดามหาอำนาจก็เริ่มตระหนักร่วง เยอรมันกำลังดำเนินนโยบาย

²⁷ Ulam., pp 262-263.

²⁸ A. J. P Taylor. The Origin of the Second World War (N Y Atheneum, 1962), p 191

ตั้งแต่นั้นเป็นจ้าแห่งยุโรป โดยมีโปแลนด์เป็นบันไดขั้นต้น ซึ่งหมายถึงการที่เยอรมันจะทำลายดุลยภาพแห่งอำนาจของยุโรป ถึงเวลาแล้วที่จะต้องต่อต้านเยอรมันอย่างแข็งขันโดยปักป้อม โปแลนด์ อย่างไรก็ตาม เยอรมันได้ปล่อยวางปัญหาโปแลนด์แล้วหันไปสู่มุ่งหมายโกสโตร์วะเกีย ในเดือนมีนาคม ก.ศ. 1939 กองทัพเยอรมันได้เข้ายึดครองเชกโคสโตร์วะเกีย ส่งผลบันทึกนี้โปแลนด์ทางอ้อมและเป็นการประกาศตนจะเมืองข้อตกลงที่มีวันนี้ด้วย ในเดือนเมษายน อังกฤษเริ่มไตรตรองที่จะสร้างมหาพันธมิตร (Grand Alliance) เพื่อต่อต้านเยอรมัน วังกฤษทานทามรุสเซีย ด้วยให้ร่วมกับฝรั่งเศส รูเมเนีย โปแลนด์ และตุรกี ในการเปิดประชุม รูเมเนียและโปแลนด์ได้ตกลงปฏิเสธด้วยเกรงเยอรมันไม่พอใจ แต่ก็ขอร้องให้อังกฤษและฝรั่งเศสให้หลักค้าประกันความมั่นคงปลอดภัยของตน ในวันที่ 13 เมษายน อังกฤษได้ตกลงค้าประกันความมั่นคงให้แก่รูเมเนียและกรีซ รุสเซียพยายามจะวิเคราะห์ถึงคุณลักษณะของการค้าประกันเช่นนั้น และหวังที่จะร่วมสร้างแนวร่วมเพื่อต่อต้านเยอรมัน โดยรุสเซียหวังว่าตนจะได้กอบโกยผลประโยชน์เต็มที่ท่านกลางสังคมระหัวงเยอรมันกับอังกฤษและฝรั่งเศส

การแบ่งขั้นแห่งการทุกตั้งแต่เดือนเมษายน ก.ศ. 1939

ในวันที่ 28 เมษายน ฮิตเลอร์ประกาศยกเลิกสนธิสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกันที่ได้ทำกับโปแลนด์และยกเลิกข้อตกลงเรื่องการทหารเรือที่ได้ทำกับอังกฤษ ฮิตเลอร์ตัดการจัดตั้งมหาพันธมิตร และโปรดนาความเป็นกลางของรุสเซียในกรณีที่เยอรมันมีศึกสงครามกับโปแลนด์หรือกับบรรดามหาอำนาจอื่นๆ เพื่อต่อต้านเยอรมัน โดยรุสเซียเชื่อว่าตนจะได้กอบโกยผลประโยชน์เต็มที่ท่านกลางสังคมระหัวงเยอรมันกับอังกฤษและฝรั่งเศส

อันที่จริง รุสเซียก็รู้ตัวว่ามีบทบาทสำคัญเพียงใดในเวทีความขัดแย้งระหว่างบรรดามหาอำนาจกับเยอรมัน รุสเซียได้ชี้แนวทางอ้อมแก่เยอรมันตั้งแต่เดือนมีนาคมแล้วว่า รุสเซียไม่คิดที่จะคว้าผลประโยชน์จากการที่รุสเซียได้เปลี่ยนรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศจากนายลิทวินอฟ เป็นนายยาเซสลาฟ โมโลตอฟ (Vyacheslav Molotov) เพื่อเปิดการเจรจากับเยอรมันพร้อมๆ กัน การเจรจาเกี่ยวกับฝ่ายจักรวรรดินิยมตะวันตก

ตั้งแต่วันที่ 26 กรกฎาคม ฮิตเลอร์แสดงท่าทีพร้อมที่จะ “ทดแทน” อย่างงามเพื่อแลกกับความเป็นกลางของรุสเซีย สั่งทดแทนนั่นก็อีกหนึ่งเด่นยุโรปตะวันออก อาจจะกล่าวได้ว่า รุสเซียได้ถูกหั่งสองฝ่ายท่านท่านซื้อไม่ตรี รุสเซียจึงอยู่ในระหว่างการตัดสินใจว่าจะเลือกอยู่ฝ่ายใดโดยพิจารณาว่าฝ่ายใดจะ “กล้าทุ่ม” ให้รุสเซียมากกว่ากัน

ในการเจรจา กับจักรวรรดินิยมตะวันตกอย่างเปิดเผยนั้น รุสเซียเสนอสร้างแนวป้องกันเพื่อกั้นทาง (barrier) เยอรมันขึ้น โดยกำหนดให้อังกฤษ ฝรั่งเศส และรุสเซียร่วมก้าวประทับนอกราชของตินแคนตั้งแต่ภูมิภาคตะเกลือติกทางเหนือไปจนถึงทะเลดำตอนใต้ ที่มีพรมแดนประชิดรุสเซียและให้ค้ำประกันเอกสารไปแลนด์จากกรุงรานของเยอรมันเท่านั้น อีกทั้งเสนอให้เจรจาทำความตกลงทางทหาร และห้ามแยกตัวไปทำสนธิสัญญาสันติภาพโดยเอกเทศกับเยอรมัน ตามข้อเสนอันนั้น รุสเซียได้ตักปักกรอบคำว่าจะช่วยอังกฤษและฝรั่งเศส ในกรณีที่ถูกกรุงราน ทั้งยังขอคำมั่นว่า ถ้าเกิดสังคมนั้น พ้นมีมิตรจักต้องไม่ถือดินแดนรุสเซีย เป็นยุทธภูมิ คำมั่นนี้ บรรดาจักรวรรดินิยมตะวันตกไม่อาจรับคำได้ บรรดาจักรวรรดินิยมตะวันตก เองไม่ค่อยเติมใจที่จะผูกมิตรกับรุสเซียอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะข้อเสนอของรุสเซียที่จะเดินทัพข้ามเข้าไปแลนด์ และเข้ายึดครองในยามสงบเพื่อป้องกันไปแลนด์จากเยอรมัน แต่ต้องการให้จักรวรรดินิยมตะวันตกส่งทัพเรือเข้าไปปกป้องภูมิภาคบดีจากภัยการกรุงรานของเยอรมัน เพื่อค้ำประกันความมั่นคงของรุสเซีย ข้อเสนอันนั้น ไปแลนด์และภูมิภาคบดีไม่ยอมรับ มิเงื่อนไขเดียวเท่านั้นที่จะทำให้รุสเซียยอมลงนามร่วมกับจักรวรรดินิยมตะวันตกในสนธิสัญญา เป็นพันธมิตรได้ เมื่อไหร่นั้นคือ การประกาศว่าบรรดามหาอำนาจตะวันตกจะไม่คุ้มครองไปแลนด์ ถ้ารุสเซียได้ร่วมการคุ้มครองไปแลนด์ด้วย ข้อเรียกร้องเป็นเงื่อนไขนั้น มหาชนของอังกฤษ ก็ยอมรับมิได้เช่นกัน ในวันที่ 21 สิงหาคม รุสเซียได้ถ้ามารดามหาอำนาจตะวันตกไม่สามารถจะให้คำตอบได้อีกเช่นเคย²⁹ ฝ่ายเยอรมันได้เริ่มทำการเจรจาทั่วรุสเซีย บรรดามหาอำนาจตะวันตกไม่สามารถจะให้คำตอบได้อีกเช่นเคย³⁰ เยอรมันพร้อมที่จะส่งนายรินเบนทรอปไปมอสโควเพื่อปูพื้นฐานสำหรับการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างเยอรมันกับรุสเซียให้ดีขึ้น วันต่อมารุสเซียยังได้รับสารจากเยอรมันยืนยันอีกว่า :

“เมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ปัจจุบันและความเป็นไปได้ที่เหตุรุนแรงอาจอุบัติขึ้นในวันใดวันหนึ่ง...การรับคำแนะนำการขึ้นพื้นฐานเพื่อสร้างความสัมพันธ์ [ระหว่างเยอรมันกับรุสเซีย] ให้มีลักษณะชัดแจ้ง [เป็นความเข้าใจอันดีต่อกัน] และการปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่างๆ ในปัจจุบันร่วมกัน ย่อมเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา”³⁰

รุสเซียได้ติ่งต่องอย่างหนักว่า ถ้าผูกมิตรกับฝ่ายจักรวรรดินิยมตะวันตก สองครามระหว่างเยอรมันกับมหาอำนาจตะวันตกอาจเกิดขึ้น และการโจมตีไปแลนด์ย่อมบีบบังคับ

²⁹ ดูรายละเอียดการทุตของรุสเซียใน Ulam, pp. 259-279.

³⁰ Kennan, **Russia and The West**, p. 308.

ให้รุสเซียต้องเข้าสู่สหภาพด้วย ถ้ารุสเซียผูกมิตรกับอิตาเลอร์ สหภาพอาจจะไม่เกิดขึ้น และรุสเซียอาจจะหลีกหนีสหภาพได้ และมีโอกาสเตรียมพร้อมป้องกันตนเองได้ ตลอดจนมีโอกาสถอนโภคภัณฑ์ไปโดยชัชน์ได้เต็มที่

องคุณเออกริว่าให้รุสเซียร่วมค้ำประกันเอกสารโปแลนด์ และเป็นพันธมิตรร่วมรบ ในขณะที่อิตาเลอร์ก็หวังว่า การที่รุสเซียผูกมิตรกับตน จะทำให้ตัวตนตกต่ำลงยังซึ่งใจและอาจจะปล่อยมือจากโปแลนด์ เยอรมันจึงต้องการมิตรภาพความเป็นกลางจากรุสเซีย เพื่อขัดศักดิ์สิทธิ์ด้าน เป็นที่แน่นอนแล้วว่า การเจรจา กับจักรวรรดินิยมตะวันตกนี้ได้หยุดชะงักลงแล้ว ด้วยเหตุที่จักรวรรดินิยมตะวันตกไม่ยินยอมที่จะยกยูโรปตะวันออกให้แก่รุสเซีย สถาเดิน์ข้อต่อรองพิจารณาข้อเสนอของเยอรมันอย่างหนัก รุสเซียคาดว่ามีความเป็นไปได้ที่กองทัพสูงที่บรรดาจักรวรรดินิยมตะวันตกอาจยินยอมปล่อยโปแลนด์ ดังที่ได้ปล่อยเชโกสโล伐เกียมาแล้ว³¹ ดังนั้น ในวันที่ 23 สิงหาคม ค.ศ. 1939 รุสเซียจึงตัดสินใจลงนามร่วมกับเยอรมันในสนธิสัญญาไม่รุกรานชั่วคราว ซึ่งได้ระบุว่า : –

1. รุสเซียจะตั้งตนเป็นกลางในการณ์ที่เกิดสหภาพขึ้น ระหว่างเยอรมันกับจักรวรรดินิยมตะวันตก

2. ตามพิธีสารลับ (Secret Protocol) ทั้งสองฝ่ายตกลงแบ่งยูโรปเป็นเขตอิทธิพล ดังนี้ –

ก. เขตอิทธิพลของรุสเซียได้แก่ ฟินแลนด์ ภูมิภาคบอลติก โปแลนด์ตะวันออกและเบลเยียม

ข. เขตอิทธิพลเยอรมันได้แก่ ลิทัวเนีย ภาคกลางและภาคตะวันตกของโปแลนด์

สนธิสัญญานี้ทำให้ชาวยูโรปตระหนึ้ง และเริ่มนึกว่า บรรดามหาอำนาจจะไม่ปักป้องโปแลนด์แล้ว เพราะสนธิสัญญานี้ทำให้เยอรมันมีความมั่นใจว่า บรรดามหาอำนาจจะไม่ปักป้องโปแลนด์จากเงื่อนมือเยอรมัน แต่ปรากฏว่าอังกฤษและฝรั่งเศสได้ประกาศค้ำประกันเอกสาร และพร้อมที่จะช่วยโปแลนด์ อังกฤษได้ลงนามในสนธิสัญญาเป็นพันธมิตรของโปแลนด์ ในวันที่ 25 สิงหาคม เป็นการแสดงเจตจำนงอย่างเปิดเผยเป็นทางการให้เยอรมันได้ทราบ สถานการณ์ ตึงเครียดขึ้นตามลำดับอีก เมื่อโปแลนด์ระดมพลในวันที่ 30 สิงหาคม เข้าวันต่อมาเยอรมันได้ยาตราทัพบุกโปแลนด์พร้อมๆ กับการประกาศผนวกเมืองดานซิก ความพยายามที่จะระงับ

³¹Rauch, p.281

เหตุนี้นักเมืองหลายท่าน ไม่คุ้งครามมิได้นำพาต่อข้อเรียกร้องของอิตาเลี่ยนให้มีการประชุมเจรจาเพื่อยุติปัญหาไปแลนด์ และอังกฤษและฝรั่งเศสตั้งเงื่อนไข่ว่าจะร่วมประชุม ถ้าเยอรมันก่อนที่พอกจากไปแลนด์ก่อน อังกฤษได้ยินคำขาดต่อเยอรมันในวันที่ 3 กันยายน ให้ก่อนหน้าให้แล้วว่าสรักก่อนวันที่ 4 กันยายน เวลา 11.00 น. มิฉะนั้น อังกฤษจะประกาศสงครามต่อเยอรมัน เขօรมันเป็นภัยเสถที่จะปฏิบัติตามคำขาดนั้น อังกฤษและฝรั่งเศสผู้ร่วมตัดสินใจเดินทางลัดด้วยกัน จึงประกาศสงครามต่อเยอรมันในวันที่ 3 กันยายน สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้อุบัติขึ้นอิกครั้งหนึ่ง เกินความคาดหมายของอิตาเลอร์และสตาลินเป็นอย่างยิ่ง

ข้อการคิดก็คือ รุสเซียหลักหนี้สงครามพื้นที่หรือ? สนธิสัญญาเราบันน์ไว้ยาแม่มีอนไฟเบร์ไว้ให้เยอรมันตัดสินใจเสียงบฯ เงินที่ไม่เคยมีก่อน รุสเซียทั้งมีส่วนรับผิดชอบต่อสงครามโลกด้วยมิใช่หรือ?